

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Kristi Tiits

**LAPSEVANEMA EBATRADITSIOONILISE
TÖÖAJA MÕJU LAPSE KÄITUMISELE
PÄRNU LINNA ELANIKE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Kandela Õun, mag

Pärnu 2020

Soovitan suunata kaitsmisele

Kandela Õun

/digiallkirjastatud/

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht Anu Aunapuu

/digiallkirjastatud/

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Kristi Tiits

/digiallkirjastatud/

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade lapsevanema ebatraditsioonilise tööaja ja lapse heaolu vahelistest seostest	8
1.1. Ebatraditsioonilise tööaja mõiste ning esinemine erinevates riikides	8
1.2. Lapsevanemate töötamine erinevate perevormide puhul	11
1.3. Lapsevanemate ebatraditsioonilise tööaja mõju lastele	14
1.4. Tööaja korraldusest Eestis	19
2. Pärnu linna lapsevanemate ebatraditsioonilise tööaja uuring	22
2.1. Ülevaade Pärnu linnast ning Pärnu linna noorte käitumismustritest	22
2.2. Uurimismetoodika, valim ja uurimistulemuste analüüsimeetodi kirjeldus	24
2.3. Uurimistulemused	28
2.4. Arutelu ja ettepanekud	34
Kokkuvõte	37
Viidatud allikad	40
Lisad	44
Lisa 1. Intervjuu küsimused lapsevanemale	45
Lisa 2. Intervjuu küsimused tööandja esindajale	47
Summary	48

SISSEJUHATUS

Tänapäeva maailma majandust iseloomustab kaupade ja teenuste kättesaadavus 24 tundi ööpäevas ja seitse päeva nädalas. See on tekitanud olukorra, kus paljud inimesed töötavad öhtustel, öistel aegadel ning nädalavahetustel. Kusjuures suurema tööaegusega töötavad mittestandardse tööajaga just lapsevanemad. (Dockery, Li, & Kendall, 2016, lk 167) Sellest lähtuvalt tekib küsimus, kuidas tagavad ebastandardse tööajaga töötavad lapsevanemad oma laste heaolu ning kui palju ning milliseid käitumisraskusi põhjustab selline olukord nende lastele.

Riik on pannud lapsevanemale iseenesest mõistetava kohustuse lapse eest hoolt kanda, pakkudes ka omapoolset tuge. Lastekaitseaduse (LasteKS) § 6 lg 1 järgi tuleb lapse heaolu tagamiseks märgata võimalikult vara ning kohe reageerida olukordadele, mis võivad last ohustada. Tähelepanu tuleb pöörata lapse käitumisprobleemidele, märgata väärkohtlemist ja muid tegureid, mis takistavad lapse eakohast arengut ning heaolu. (Lastekaitseadus, 2014) Sotsiaalvaldkonna töötajad kontrollivad alles siis lapsevanemate kohustuse korrektset täitmist, kui mõne probleemiga on laps huviorbiiti sattunud, ent tähelepanuta on jäetud vanemate ennetav toetamine.

LasteKS § 6 lg 2 järgi peavad nii riik kui kohalik omavalitsus välja töötama meetmeid, mis toetavad lapse ja tema vanemate/hooldajate suhteid ja igakülgset toimetulekut. Kui rahalise poole pealt on riik oma tööga küllaltki edukalt hakkama saanud, siis suhete reguleerimine on juba keerulisem ülesanne ja ilmselt seetõttu ka vähem tähelepanu saanud.

Ebastandardse tööajaga tööst tulenevat füüsilist kurnatust seostatakse tihti ka peresiseste probleemidega, seda eriti seoses lastega. Väsimus ja unehäired tekitavad lapsevanematel stressi, raskematel juhtudel ka depressiooni. Ebastandardse töögraafikuga vanemad ei saa koos oma lapsega osa võtta sotsiaalsest elust, mis tihti on pärast nn standardse tööaja lõppu või nädalavahetuseti. Nõrgenevad suhted mitte ainult sõprade, vaid eelkõige

lastega. See omakorda avaldab negatiivset mõju laste arengule ning noorukieas võib kaasa tuua kriminaalse taustaga käitumiskeskused. (Dockery *et al.*, 2016, lk 167–168)

Emalapse kiindumussuhe on ülioluline lapse arenguks ning kujuneb välja mõlemapoolselt hiljemalt mõni kuu pärast lapse sündi (Dockery *et al.*, 2016, lk 167). Töölepingu seaduse (TLS) §29 lg 1 järgi saab Eestis üks lapsevanem oma lapsega kodus olla kuni lapse kolmanda eluaastani (Töölepingu seadus, 2009). Seega, töötamine väikelapse kõrvalt ei ole nii vajalik kui tööle naasemine pärast lapse kolme aastaseks saamist. Siis hakkab ka emade mittestandardne tööaeg olulisemat rolli mängima, saavutades haripunkti lapse noorukieas. Sel perioodil leiavad aset lapse neurobioloogilised arengud ning noorukid vajavad tuge ja hoolivust oma vanematelt. Kui sel perioodil tekivad probleemid, võivad need mõju avaldada kogu noore inimese hilisemale elule. (Dockery *et al.*, 2016, lk 167–168)

Paljud lapsevanemad töötavad teenindussektoris, kus tööpäevade pikkused ulatuvad enamasti 12-tunnini. Klientide mugavuse nimel on kaubanduskeskused, meelelahutusasutused jms aastaringi avatud olenemata pühadest või nädalavahetustest. See aga tekitab olukorra, kus lapsevanemal ei pruugi jätkuda aega ja jõudu tagada oma lapse jaoks rahuldustpakkuv areng ning toetav kodu.

Lõputöö eesmärk on välja selgitada ebatraditsioonilise tööaja mõjud lapse käitumisele Pärnu linna näitel ning anda soovitusi lapsevanematele ning valdavas enamuses ebatraditsioonilise tööajaga töötavate asutuste juhtidele, kuidas leevendada neid mõjusid lapse arengule.

Uurimisküsimused:

- Millised käitumismustrid tekivad lastel, kelle vanemad töötavad ebatraditsioonilise tööajaga ning millist nõu anda lapsevanemale vähendamaks lapse käitumisprobleeme, mis on tekkinud ebatraditsioonilise tööajaga töötamise tõttu?
- Kuidas tööandja hindab oma võimalusi ja panust ebatraditsioonilise tööajaga lapsevanemate toetamisel?

Lähtuvalt uurimisküsimustest koostas töö autor järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade ebatraditsioonilise tööaja mõistest,

- anda ülevaade ebatraditsioonilise tööajaga töötavate lapsevanemate laste käitumismustreid kirjeldavast teaduskirjandusest,
- kavandada ja läbi viia uuring lapsevanemate seas ebatraditsioonilise tööaja mõjudest lastele,
- kavandada ja läbi viia uuring tööandjate seas nende võimaluste ja panuste kohta ebatraditsioonilise tööajaga lapsevanemate toetamisel,
- analüüsida saadud tulemusi,
- anda soovitusi lapsevanematele ja asutuste juhtidele, kuidas kaitsta lapsi lapsevanema ebatraditsioonilise tööaja mõjude eest.

Töö koosneb kahest osast – teoreetilisest ja empiirilisest osast. Esimene osa koosneb neljast alapeatükist, kus selgitatakse allikatele toetudes lahti mõiste „ebatraditsiooniline tööaeg“ ning selle kujunemine, kirjeldatakse erinevate perevormide töölkäimise võimalusi, ebatraditsioonilise tööaja positiivseid ja negatiivseid mõjusid lapse käitumisele ja tööaja korraldusest Eestis. Teoreetilise osa kirjutamisel tugineb autor teadusartiklitele ning Eesti Vabariigis kehtivatele seadustele.

Töö teises osas keskendutakse ebatraditsioonilise tööaja mõjudest lapse käitumisele Pärnu linna lastevanemate näitel. Peatükk koosneb neljast alapeatükist, kus antakse ülevaade Pärnu linna laste ning noorte käitumismustritest. Samuti viis töö autor läbi uuringu Pärnu linna lapsevanemate seas eesmärgiga selgitada välja, kuidas on mõjutanud vanemate ebatraditsiooniline tööaeg nende laste käitumist. Lõputöö teises osas on kirjeldatud, kuidas uuring läbi viidi, millised on tulemused ning antakse soovitusi lapsevanematele ning tööandjate esindajatele kahjulike mõjude ennetamise ning vähendamise osas.

Lõputöö uurimuse viib töö autor läbi kvalitatiivsel meetodil eesmärgiga mõista paremini seoseid vanema tööaja ja nende mõjudest lapsele. Uurimus tugineb lapsevanemate arusaamadele ja tõlgendustele antud temast. Kvalitatiivne uurimismeetod annab võimaluse minna teemasse sügavuti ning tuua välja detailid, mida ei ole võimalik saada standardse küsimustikuga. (Õunapuu, 2014, lk 53)

Uuring viiakse läbi intervjuudena ning küsitletakse seitset Pärnu linnas elavat lapsevanemat erinevatelt elualadelt. Nende tööaeg ei ole esmaspäevast reedeni kella

08.00–17.00, vaid graafikujärgne, öiste vahetustega või pikemad kui 8-tundi. Saamaks teada tööandjate poolset nägemust antud teemast, saadab töö autor intervjuu paberkandjal üheksale asutusele, mis esindavad kaubanduse, hotellinduse ja transpordi sektorit.

Antud lõputöö lõppeb kokkuvõttega, kus tuuakse välja kas ning kuidas õnnestus täita töö eesmärk ning millised on uuringu tulemused ja järeldused. Samuti on antud lõputöös viidatud allikad ning lisad, kus on välja toodud intervjuuküsimused nii lapsevanematele kui tööandjate esindajatele.

Lõputöö autor avaldab tänu oma juhendajale, Kandela Õunale, abi eest antud lõputöö valmimisel. Tänuõnad kuuluvad ka kõigile lapsevanematele ning tööandjate esindajale, kes olid oma aega ja mõtteid nõus jagama antud lõputöö jaoks.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE LAPSEVANEMA EBATRADITSIOONILISE TÖÖAJA JA LAPSE HEAOLU VAHELISTEST SEOSTEST

1.1. Ebatraditsioonilise tööaja mõiste ning esinemine erinevates riikides

Käesolevas peatükis kirjutab töö autor lahti, mida mõeldakse ebatraditsioonilise tööaja all antud lõputöö raames ning kuidas on selline tööajavorm kasutusel erinevates riikides. Ajalooliselt said suured muutused alguse pärast Teist maailmasõda, kui Ameerika Ühendriikide president Harry Truman, riigisekretär George Marshall ning Prantsusmaa riigitegelased Jean Monnet ja Robert Schuman otsustasid maailma majanduse taas toimima panna (Hormats & Ratner, 2011, lk 145).

Tööelus sai muudatuste alguseks 1947. aastal Genfis toimunud esimese Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konverents, mille käigus vastu võetud konventsioonis kehtestati põhimõtte kaheksa töötundi päevas või 48 tundi ühes töönädalas. Pikka aega oli selline töönädal kehtiv enamikes maailma riikides. Siiski on muutused töömaailmas kaasa toonud vajaduse tööaega suurendada. (Kodagoda, 2018, lk 108) Kuid töönädala pikkuse kehtestamine andis alguse ebatraditsioonilise tööaja laialdasemale kasutamisele, kuna enam ei olnud tööandja ainsaks valikuks tööaja korraldamisel töötundide arv päevas.

Maailma majandus on liikunud suunas, kus töö käib 24 tundi päevas ja seitse päeva nädalas. See on tekitanud olukorra, kus järjest enam töölisi palgatakse tööle ebatraditsioonilise tööajaga. Kirjanduses ei ole välja toodud seda ühte ja ainsat definitsiooni mõistele „ebatraditsiooniline tööaeg“. Peamiselt loetakse selliseks tööaega, mis ei toimu iga nädal esmaspäevast reedeni ning üldiselt sisaldab öhtu- ja öövahetusi, tööd nädalavahetustel ning tööpäeva pikkuseks on enam kui kaheksa tundi. (Cho, 2018, lk 74)

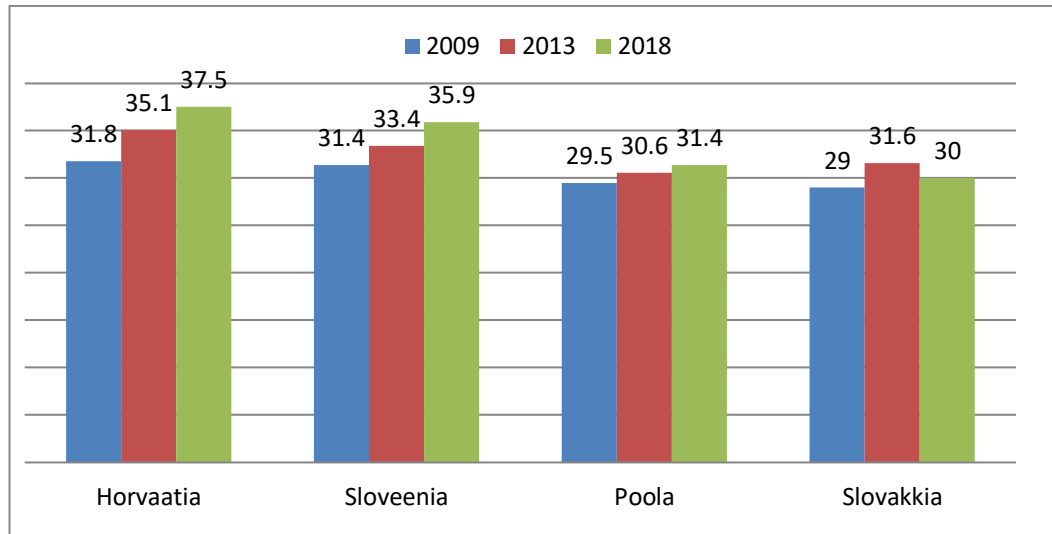
Ameerika Ühendriikides 2003.–2011. aastal Urban Institute poolt tehtud uuringust selgus, et USA pere- ja tööelu poliitikat ei ole viidud vastavusse tegeliku eluga. Üks suuremaid murekohti on ebatraditsiooniline tööaeg, mis on suureks väljakutseks töötajatele ja nende perekondadele. USAs on alates 2004. aastast püsinud ebatraditsioonilise tööajaga töötajate protsent stabiilsena – 20% tööjõust ehk 28 miljonit inimest. Enamus töötajatest ei ole üliõpilased ega kindla eelistusega seda laadi tööd teha, vaid inimesed, kellel muud valikut ei olnud. (Smith, 2013, lk 12)

Antud raportist selgub, et tüüpiline ebatraditsioonilise tööajaga tööline (Smith, 2013, lk 12–13):

- töötab antud töökohal täisajaga (76%) ning see on tema ainus töökoht (85%),
- on 30–40-aastane (25%),
- on pigem mustanahaline, asiaat, ülikooliharidusega ja/või naisterahvas,
- on sündinud väljaspool USA-d.

USAs töötavad enim ebatraditsioonilise tööajaga turvatöötajad, ettekandjad/kelnerid, kaubavedajad, hooldajad, laotöötajad, puhastusteenindajad, meditsiinitöötajad, kokad ning kassapidajad. Nende ametite esindajate kohta kirjutab Urban Institute raport, et nad on nagu nähtamatud töölisel. Nad mängivad olulist osa majanduses, kuid nende töö võib jääda märkamatuks – on ju nemad tööl, kui päevase tööajaga töötajad lahkuvad. (Smith, 2013, lk 12) Kuid suurimaks mureks on väikesed palgad. American Time Use küsitluse andmed näitasid, et aastatel 2010–2011 töötas 28% madalapalgalisi ameeriklasi just ebatraditsioonilise tööajaga. (Enchautegui, viidatud Cho, 2018, lk 74 vahendusel).

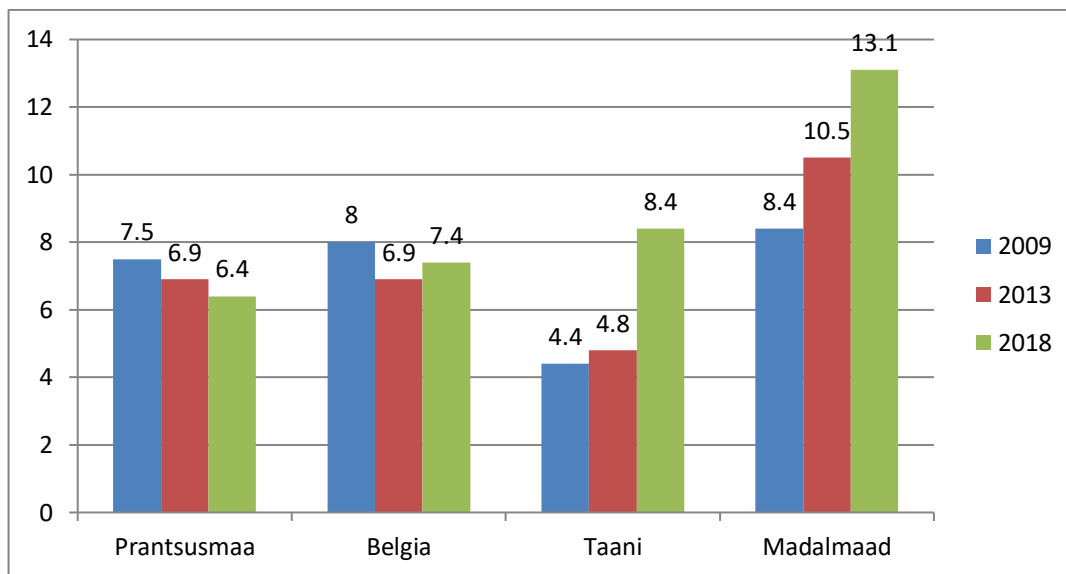
Erinevates riikides võivad ebatraditsioonilises tööajas kellaajaliselt olla väikeseid kõikumisi, kuid põhimõte jääb üldiselt samaks. Euroopa Liidu riikides on traditsiooniliseks tööajaks argipäevad kella 8.00–18.00ni (Cho, 2018, lk 74). Ebatraditsiooniline tööaeg on kõige enam levinud Euroopa Liidu (EL) liikmesmaadest Kesk- ja Ida-Euroopas (Joonis 1): Horvaatias, Sloveenias, Poolas ning Slovakkias. Kümne aasta andmed ajavahemikus 2009–2018 näitavad ebatraditsioonilise tööaja kasvu, ainult Slovakkias on antud näitaja viimase viie aasta jooksul langenud.

Joonis 1. EL liikmesmaad, kus on enim ebastandardse tööajaga töötajaid (protsentides). Allikas: Eurostat, 2020.

Seega töötavad paljud organisatsioonid ebatraditsioonilise tööajaga vaatamata sellele, et sellel on mitmeid kahjulikke mõjusid. Nii näiteks halvendavad nad inimeste heaolu (Perlow & Porter, viidatud Blagoev & Schreyögg, 2019, lk 1818 vahendusel) ja suurendavad soolist ebavõrdsust (Reid, viidatud Blagoev & Schreyögg, 2019, lk 1818 vahendusel). Töötamine vahetustes ja öötöö põhjustavad mitmeid tervisekahjustusi ning haigusi, mis nt ainuüksi USA maksumaksjale läheb maksma 37 miljardit dollarit aastas (Goh, Pfeffer, & Zenios, viidatud Blagoev & Schreyögg, 2019, lk 1818 vahendusel). Vaatamata nendele põhjustele ning mitmete vastumeetmete väljatöötamisele, on ebatraditsiooniline tööaeg osutunud väga püsivaks. Eelnevad uuringud on näidanud, et selle põhjused riigiti võivad olla kultuurilised, tehnoloogilised või seotud ka nt elektri tootmise ja tarbimisega. Samuti näitas ühe konsultatsioonifirma uurimine, kuidas said alguse pikad tööpäevad. Läbivaks jooneks kujunes klientide mugavus ning tööga otseselt mitte seotud tegevuste hajutamise võimalus, nt uute töötajate tööle võtmine, projektide kalkulatsioonid jms. (Blagoev & Schreyögg, 2019, lk 1818–1820)

Joonis 2 toob välja kõige vähem ebatraditsioonilist tööaega kasutavad EL liikmesmaad. Esinelikus on Lääne-Euroopa riigid. Kuigi nende riigi näitajad on võrreldes enim ebastandardse tööajaga riikidega kuni viis korda madalamad, on ka nendes riikides kasvutrendi märgata. Ainsana vähenes vaadeldav näitaja Prantsusmaal.

Joonis 2. EL liikmesmaad, kus on kõige vähem ebastandardse tööajaga töötajaid (protsentides). Allikas: Eurostat, 2020

Seega võib öelda, et ligi 70 aastaga on traditsioonilise tööaja osakaal tunduvalt vähenenud ning sellele on kaasa aidanud kliendikeskse ühiskonna teke. Mittetraditsioonilise tööajaga püütakse luua paremaid tingimusi olemasolevatele ja potentsiaalsetele klientidele. Kui nii mõnelegi võib ebatraditsiooniline ebastandardne aeg eraelus paremgi olla, on ebatraditsioonilisel tööajal oma mõjud tervisele, mis ei puuduta vaid üksikisikuid, vaid kogu ühiskonda.

1.2. Lapsevanemate töötamine erinevate perevormide puhul

Kaasaegne peremudel ei ole enam see, mis ta oli näiteks kümme aastat tagasi. Inimestel on võimalus ja vabadus mõista ning enda jaoks sõnastada mõistet „ perekond“ erinevalt. Kes ja kui mitu liiget perekonna moodustab, sõltub inimese kasvatuses, uskumustest, traditsioonidest ja ühiskonnast. Antud töö raames on perekonnaks inimeste grupp, kus kasvab laps(ed). Eestis kehtiva LasteKS § 7 lg 1 järgi on lapse loomuliku arengu ja kasvu keskkonnaks perekond, kus lapse heaolu ning õigused tagab teda kasvatav(ad) vanem(ad) või hooldaja(d) (Lastekaitseadus, 2014).

Lastega leibkonnad jagunevad (Tammur, 2019):

- abielus vanematega,
- vabaabielus vanematega,
- üksikvanemaga.

Viimastel aastakümnetel abiellutakse üha vähem ning eelistatakse vaba kooselu. Kasvanud on lahutuste arv. See kõik mõjutab ka laste elukorraldust. Kui tugevate traditsioonidega riikides muutuvad peremudelid aeglasemalt, siis Eesti pered on kiires muutuses. Kõige rohkem abielus vanemate perre sünnib lapsi Kreekas – 90%. Kuid Eesti peredes kasvab lapsi kõige rohkem vabaabielus vanematel. See näitaja on 30%, mis on EL riikide seas esimesel kohal. Võrreldes EL keskmise näitajaga, ületab Eesti seda näitajat ligi kahekordselt. Üksikvanemaga peres kasvas EL 17% lastest. Eesti jäi selle näitajaga veidi keskmisele alla, umbes 15% Eesti lastest elab ühe vanemaga. (Tammur, 2019) Võttes aluseks need peremudelid, vaatleb töö autor alljärgnevalt, kuidas toimub tööl käimine erinevate peremudelite puhul.

Enne II maailmasõda oli peamine peremudel ühe tööl käijaga, tagamaks turvalise ja mugava elu. Teise poole ülesanne oli hoolitseda pere ja kodu eest. Sel ajaperioodil peeti sellist käitumisviisi kõige õigemaks. Kuna nii mees kui naine peavad oma pere heaolu nimel panuse andma, siis parima tulemuse saavutamiseks on vaja tööd jagada. (Demus, 2016, lk 8) Sellist teooriat on nimetatud tema rajaja järgi Beckeri perekonna majandusteooriaks. Ideed levisid eelmise sajandi 70ndatel ning tähelepanuväärne on see, et Becker ei pidanud oluliseks, kumb partneritest kodune on. Kuid mainis, et soorollid mängivad oma osa ja eeldatavasti saavutab pere parimad tulemused, kui mees on tööl ning naine kodune. (Becker, viidatud Demus, 2016, lk 9 vahendusel)

Viimased aastakümned on aga näidanud naiste osakaalu tõusu tööturul. Naiste tööturul osalemist peetakse tänapäeval loomulikuks ja töötatakse selle nimel, et mõlema soo esindajad oleks võrdsete võimalustega, kuid traditsioonilised rollid on siiski visad kaduma – naise rolli emana peetakse olulisemaks kui tema karjääri. Ja nii on naised olukorras, kus lisaks meestega võrdsele töökoormusele, peavad naised hakkama saama ka suurema koormusega kodutöodes ja laste kasvatamisel. (Krusell, 2011, lk 59) Peredes, kus teenivad mõlemad vanemad, veedavad lastega aega rohkem enamasti emad. Isade tegelemisaeg oma lastega sõltub pigem emade töögraafikutest. Seega on emadel jäänud

„kohustuslikuks“ lastega tegelemine, samal ajal kui isad „asendavad“ emasid viimaste tööajal. (Roman & Cortina, 2016, lk 921–922) Seega on loomulik, et osa naisi otsivad lahendusi paindlikuma ja ka ebatraditsioonilise tööajaga ametikohtadel töötamisest.

Pehmendamiseks konflikti töö ja pereelu vahel, on naised eelistanud tööd, mis toimub öövahetustes ning nädalavahetustel. Need töökohad on enamasti madalalpalgalised ja vähem professionaalseid oskusi nõudvad ametid nt haiglates hooldajatena, teenindussektoris vms. (Hwang & Jung, 2020, lk 160) 2019. aasta seisuga oli Eestis keskerihariduse või kõrgharidusega naisi 35% (Eesti Statistika, 2020a). Seega võib järeldada, et paljud haritud naised töötavad oma haridusele mitte vastavatel ametikohtadel vältimaks stressi, mida tekitab püüd ühildada karjäär ja kodune elu.

Kui naised eelistavad valida ebatraditsioonilist tööaega, siis ka paaride puhul, kus mõlemad käivad tööl ja peres kasvab lasteaiaeaeline laps, on eelistatud variandiks ebatraditsiooniline tööaeg. Eelistatuim tööaeg on vahemikus 19.00–07.00, sellist varianti eelistab näiteks ligi 60% Austraalia lastega paaridest. Mõlema vanema töölkäimise peamiseks põhjuseks on lastehoidude kõrged maksud või soov olla maksimaalselt koos oma lapsega. Samuti tõi 40% töötavatest Ameerika Ühendriikide emadest välja põhjuse, et see on võimalus sobitada oma tööaega lastehoiu lahtioleku aegadega. (Li *et al.*, 2014, lk 54)

Kõige haavatavam on lastega leibkondadest üksikemadega pered. 2013. aastal sündis Ameerika Ühendriikides ligi 41% lastest üksikemadele. Võrreldes (vaba)abielus olevate partnerite lapsega ohustab sellises peres kasvavat last suurem risk põdeda erinevaid haigusi või olla arenguhäiretega. Kõige suuremaks murekohaks üksikemadele ongi tööl käimine. Oma lapse kasvatamiseks on hädavajalik nende tööturul osalemine, samal ajal on ainult nende õlgadele jäänud pere ja töö ühildamine. See omakorda tõstab lapsevanema ning lapse stressitaset. (Hwang & Jung, 2020, lk 158) Enamasti töötavad üksikemad ka ametikohtadel, kus on madalad palgad (Sinisaar & Tammpuu, 2009, lk 11). Uuringud on näidanud, et umbes pooled madala sissetuleku ja haridustasemega üksikemad töötavad õhtuti, öösiti ning nädalavahetustel (Hwang & Jung, 2020, lk 158).

Kui aga lapsevanema graafikujärgne töö on tingitud lapsevanema vabast soovist, mitte kriitilisest vajadusest tööle minna, võib avaldada ebatraditsiooniline tööaeg ka positiivset

mõju lapsele. Kui vanemad on sotsiaalselt ja finantsiliselt ennast kindlustanud, siis emal on võimalus valida sobiv tööaeg ja -maht ning lähedus oma lastega säilib või on isegi suurem kui traditsioonilise tööajaga emadel. (Li *et al.*, 2014, lk 58)

Seega on paljud lapsevanemad, olenemata töөлkäijate arvust, olukorras, kus nad on sunnitud võtma vastu töö ebatraditsioonilise tööajaga, kuna nad soovivad rohkem koos olla oma lapsega. Paraku ei adu paljud vanemad ebatraditsioonilise tööajaga kaasaskäivaid ohte, mis lõpp kokkuvõttes võivad nii nendele endile kui lapsele kaasa tuua suuri muresid. Milliseid mõjusid ebatraditsiooniline tööaeg endaga kaasa toob, seda kirjeldab järgnev alapeatükk.

1.3. Lapsevanemate ebatraditsioonilise tööaja mõju lastele

Lapsevanema püüe pakkuda lapsele parimat, mis on tema võimuses, on paljudele lapsevanematele osutunud keerukamaks ülesandeks kui nad ehk arvatagi on osanud. Tööl käimine võimaldab oma lapsele pakkuda enamat, kuid ta võib võtta ära ka midagi väga olulist – lapsevanema aja oma lapsele.

Lapse arengut mõjutavad mitmed üksteisega seotud süsteemid, isegi need, millest ta ise otseselt osa ei võta. Kõige enam mõjutavad last suhted tema vanematega. Vanemate meeolelu ning käitumist mõjutavad aga suures osas sündmused tööl. Vastavalt nendele käituvad vanemad kodus kas positiivselt või negatiivselt. Seega on lapsevanema töökohal väga oluline roll lapse kasvukeskkonnas. (Weinshenker, 2016, lk 397–398)

Varasemad uuringud on näidanud, et töötades ebatraditsioonilise tööajaga, riskivad töötajad oma tervise ja heaoluga (Haines *et al.*, 2020, lk 1). Ebatraditsiooniline tööaeg (eriti regulaarsed öövahetused) võivad inimestele põhjustada mitmeid raskeid füüsilisi ja vaimseid tervisekahjustusi. Nendeks tervisehädadeks võivad muu hulgas olla seedetraktihäired, kolesteroolitaseme tõus ning ka erinevate ainete kuritarvitamine (Camerino, 2010, lk 1107). On häiritud inimese valguse ja pimeduse mõjul töötav bioloogiline kell, mis võib muuta mitmeid organismi ülesandeid (nt öö ja päeva vahetus jms). Võivad tekkida erinevad kroonilised tervise seisundid ja unepuudus, väsimus; neurootilised häired. Teaduslikud uuringud on kindlaks teinud, et öhtuseid ja öiseid vahetusi tegevad

lapsevanemad kannatavad suurema tõenäosusega depressiivsuse all. (Li *et al.*, 2014, lk 53–54)

Mitte vähem tähtis ei ole ka inimeste sotsiaalse suhtluse pool, mis ebatraditsioonilise tööajaga inimestel väheneb, halvimal juhul muutub olematuks. Vahestustega töö ning nädalavahetustel töötamine raskendab kompromisside leidmist sõprade ning pereliikmetega, kannatavad osavõtmised ühistest üritustest. Seetõttu muutuvad nende inimeste sotsiaalsed suhted nõrgemaks ning keerulisemaks. See omakorda võib lõppeda sotsiaalsete suhete kadumisega. (Haines *et al.*, 2020, lk 2–3)

Teadlased on leidnud seoseid laste heaolu ja vanemate töögraafikute vahel, negatiivset tähelepanu on saanud just ebatraditsiooniline tööaeg – kannatavad lapse kognitiivne areng ja õppimine ning sotsiaalne-emotsionaalne olukord (Weinshenker, 2016, lk 398). Unehäiretest ja vaimsest stressist tekkinud väsimus võib vähendada lapsega koos veedetud aega ning kvaliteeti. Laps ei saa piisavalt tähelepanu ning lapse arengu seisukohalt tähtsate tegevustega ei tegeleta. Ebatraditsioonilise tööajaga töötavad lapsevanemad on kasvatusmeetoditega rangemad ja tundetumad kui tavatööaegadel käivad emad/isad. (Li *et al.*, 2014, lk 57–58). Olgu selleks lapse õpetamine potil käima, sööma, viisakalt käituma või ka kooli õppetöö – lastehoid/kool ei suuda korvata lapsevanema panuse olulisust. Kui seda on vähe või üldse olematu, võivad tagajärjed lapse arengule olla väga rasked.

1950ndatel töötas John Bowlby välja kiindumusteooria. Selle järgi on kiindumus inimestel kaasasündinud käitumine, mille eesmärgiks on tagada oma järglaste kaitsmine ja ellujäämine. Ema ja beebi suhtlevad lapse esimese eluaasta jooksul läbi tiheda füüsilise kontakti. Kui seda segatakse, võib nii lapsel kui ka emal tekkida teatud käitumisviisid, nagu nutt või üksteise otsimine. (Rygaard, 2016, lk 16) Sellest teooriast lähtuvalt keskendubki lõputöö autor just ema töölkäimise mõjudele lapsele.

Uuringute tulemused on näidanud, kui oluline on emade tööaeg noorte igapäevase tegevuse jaoks. Ja seega uuriti, mis mõju avaldab emade töötamine õhtustel aegadel või nädalavahetusel. Vastasid 173 ema, kes töötasid hoolekande valdkonnas. Noored, kelle emad töötasid rohkem õhtuste vahetustega, veetsid keskmiselt vähem aega oma emadega, võrreldes noortega, kelle emad töötasid vähem õhtuti, kuid töötasid nädalavahetustel.

(Lee *et al.*, 2017, lk 2080) Teismeeas on lapsed aga väga vastuvõtlikud välistele mõjudele ning vanemate lähedussuhte ning järelevalve vähene või täielik puudumine mõjutab lapse käitumist. Noorukiiga on aeg, kus toimuvad tähtsad muutused, mis on seotud kooliskäimise ja lapse enda poolse mina otsimise ja leidmisega. Oluliseks saavad eakaaslased ning noored võivad hakata tegelema riskantse käitumisega, nt suitsetamine, alkoholi tarbimine, narkootikumide kasutamine. (Li *et al.*, 2014, lk 57)

Ühistegevused noortega annavad vanematele võimaluse suhelda oma lastega ja selle käigus on informatsiooni vahetus lihtsam ning tulemuseks on noorte mõnuainete vähesem kasutamine. Kui vanematel on aega oma lastega suhelda avatult ning usaldusväärset alkoholi, suitsetamise ja narkootikumide teemadel, vähendab see oluliselt kasutamise varajast algust. (Carver, 2019, lk 131–132) Uuringud on aga näidanud, et nt 12–14-aastased lapsed, kes sõid koos vanematega õhtusööki nädalas viis või enam korda, tarbivad näiteks alkoholi ja marihuaanat tõenäoliselt vähem. Seksuaalelu algus on enamasti samuti seotud vanemate tööajaga – mida rohkem on laps vanemateta kodus, seda suurem on tõenäosus sellega varakult alustamisel. Kui vanemal on ülevaade oma lapse asukohast, siis vähendab see probleemkäitumist, mis võib omakorda kaasa tuua ka lapse väärkohtlemise. (Han, Miller, & Waldfogel, 2010, lk 1245–1246)

On tehtud uuringuid (Shonkoff & Phillips, viidatud Li *et al.*, 2014, lk 58 vahendusel) seoste kohta vanema graafikujärgse töö ning lapse heaolu vahel tulenevalt lapse soost. Poisid on võrreldes tüdrukutega aktiivsemad, kuid nad suudavad vähem kontrollida oma tähelepanuvõimet. Poistel esineb rohkem agressiivset käitumist, mis väljendub halvemates sotsiaalsetes suhetes ja käitumises (eriti väljaspool kodu). Seega mõjutab vanemate ebatraditsiooniline töö ja sealt tulenev lapsevanemate stress poisse rohkem kui tüdrukuid. Ka on jõutud uuringute (Brooks-Gunn, Han, & Waldfogel, viidatud Li *et al.*, 2014, lk 58 vahendusel) tulemusel järeldusteni, et poistel, kelle emad töötasid lapse imikueas enam kui 30 tundi nädalas, esineb kognitiivseid häireid tihedamini kui tüdrukutel. (Li *et al.*, 2014, lk 58) Lisaks kujunevad väikelastel paari aastaga välja käitumisprobleemid, mis väljenduvad lapsevanema suhtes väljapressiva käitumise ning ühiskonna poolt aktsepteeritud käitumisnormide mitte täitmisega (Rönkä *et al.*, 2017, lk 134). Tulenevalt eelmainitud põhjustest on ka noorukieas poisid rohkem tundlikumad

emade töögraafikute suhtes, seda eriti madalama sissetulekuga peredes. (Li *et al.*, 2014, lk 58)

Oluline ei ole mitte ainult lapsega koos veedetud aeg, vaid ka mõju lapse tervisele. Paljudes riikides on läbi viidud uuringuid (Euwals *et al.*, viidatud Li *et al.*, 2014, lk 58 vahendusel), mis näitavad seost lapseea rasvumise ja naiste tööjõu kasvu vahel ehk emade aktiivsem osalemine tööjõuturul on toonud kaasa laste kehakaalu tõusu. Nii nt on Lõuna-Koreas toimunud kiire industrialiseerimine ning naiste tööhõivemäär on 16 aasta jooksul tõusnud üle 3% (Organization for Economic Cooperation and Development, viidatud Kim *et al.*, 2018, lk 474 vahendusel). Samal ajal on laste ülekaalulisus tõusnud ligi poole võrra. Probleem on terav, kuna on leidnud kinnitust, et lapse- ja noorukiea rasvumine võib põhjustada täiskasvanueas ülekaalulisust. Viimane on omakorda mitmete surmaga lõppevate haiguste (nt diabeet, vähk, südame- ja veresoonkonna haigused) põhjuseks. Seepärast tuleb tegeleda lapseea rasvumisega, et vähendada ka koormust meditsiinile ja sotsiaalsfäärile. (Kim *et al.*, 2018, lk 474)

Teadlased on selgitanud sellist seost emade olulisusega laste tervislike käitumisharjumuste kujundamisel (Kim *et al.*, 2018, lk 474). Mittetraditsioonilise töö poolt põhjustatud väsimus või stress vähendab emade võimet luua oma lastele toetav kodu, mis sisaldab endas ka regulaarseid toidukordi ning õigeaegset magamist. Ära jäänud söögikorrad paraku mõjuvad lapse kehakaalule ebasoodsalt, kuna ainevahetuse protsessid on häiritud. Emad, kes on oma töö tõttu depressioonis, hakkavad ka ise enam käituma ebatervislikult. Paraku kopeerivad lapsed tihtipeale oma vanemate käitumist. Samuti on lapsed rohkem omapead, kuna järelevalvet emade tööajal (nädalavahetustel ning öösiti) on raske korraldada. See kõik aga tingib põhjused, miks laste kehakaal tõuseb. (Morrissey *et al.*, 2011, lk 67–69)

Ebatraditsioonilise tööajaga töötavate emade puhul on võimalus, et nad ei saa piisavalt osaleda lapse vabaaja sisustamisel. Nad on kas liiga väsinud või on tööl, selle asemel, et koos lapsega osa võtta mõnest aktiivsest või sportlikust tegevusest. Ilmseks alternatiiviks jääb lastele televiisori vaatamine. Seda aega võtab laps nii oma une, õppetöö kui ka tervislike eluviiside ajast. On võimalus, et emad, kes töötavad öövahetuses ja saavad oma lapsi jälgida päeval, suunavad tegevusi televiisori vaatamisest eemale. Ent suurema tõenäosusega on emad öötööst liiga väsinud, et oma laste tegevusi päeval jälgida. Seega

– oleneb paljuski ema enda tervisest ja võimest kuidas stressiga toime tulla. Kui ta seda suudab, siis on tema lapse toitumine ja kehaline aktiivsus normaalne ning oht kehakaalutõusuks minimaalne. Paraku on suuremas enamuses emad, kelle väsimus ebastandardsest tööajast ületab nende võime töövälisel ajal oma lastel pidevalt silma peal hoida. (Morrissey *et al.*, 2011, lk 67–69)

Tuginedes viimastele andmetele, siis umbes viiendik USA tööjõust töötab mittetraditsioonilise tööajaga – õhtuti, öösi, nädalavahetustel ning vahetustega. Just väikelaste emad valivad oma esimeseks võimaluseks töö õhtuti või ööseti. Kui väikelaste mõlemal tööl käival vanemal on ebatraditsiooniline tööaeg, siis üldjuhul on nii, et kui üks vanem on kodus, siis teine töötab. Selle pärast on täiesti mõistetav, et ebatraditsiooniline tööaeg on tõstnud isade laste eest hoolitsemise vajadust emade äraolekul. Samas kasv on tõusnud ainult seetõttu, et muid võimalusi kas lapsehoidja või lastehoiu näol ei ole. (Weinshenker, 2016, lk 398–399)

Isade mittetraditsiooniline tööaeg on toonud kaasa mõiste isade kaasatusest. J. H. Plecki teooria järgi on sellel kolm komponenti, mis toovad kaasa positiivsust lapse arengule (Pleck, viidatud Weinshenker, 2016, lk 399 vahendusel):

- kaasatus – intensiivsem suhtlemine oma lapsega;
- soojus;
- kontroll – jälgimine, piiride seadmine ja otsuste tegemine seoses lapsega.

Nimetatud komponendid tugevdavad laste oskusi, tugevnenud on isade teadlikus laste asukohast. Näiteks ebatraditsioonilise tööajaga töötavad isad teavad uuringute (Davis *et al.*, viidatud Weinshenker, 2016, lk 399–400 vahendusel) kohaselt oma teismeliste vabaaja veetmiskohti paremini kui nn tavalise tööajaga isad. Kuid isade kaasatusel on ka „aga“. Kui isad hoolitsevad eelkooliealiste laste eest, siis ühes konkreetses tegevuses suureneb nende osalus, samal ajal kui teises väheneb. Näiteks päeval töötavad isad söövad lastega hommikusööki tõenäoliselt vähem kui õhtusööki. (Weinshenker, 2016, lk 399–400)

Naiste tööhõive on pärast II maailmasõda tõusuteel olnud ning alates 60ndatest on püsivalt uuritud emade tööhõive ning laste heaolu omavahelise suhte kohta ning tulemused on viinud mitmete erinevate järeldusteni. On uuringuid (Belsky & Eggebeen,

Bernal, Desai *et al.*, James-Burdumy, Ruhm, viidatud Wills & Brauer, 2012, lk 425 vahendusel), mille tulemused näitavad emade tööhõive kahjulikku mõju laste heaolule, samal ajal kui teised (Greenstein, Harvey, Parcel & Menaghan viidatud Wills & Brauer, 2012, lk 425 vahendusel) selgitavad negatiivseid mõjusid emade hariduse või majandusliku taustaga. On leitud ka positiivseid mõjusid emade tööhõivest ning selle mõjust lapse heaolule. Peamise põhjusena on välja toodud perekonna sissetulekute suurenemist. (Wills & Brauer, 2012, lk 425)

Kui lapse areng ja tervis kannatab ema/isa töögraafiku tõttu, siis on sellel ka suurem üldisem mõju ühiskonnale. See mõjutab lisaks käesoleva hetke sotsiaal-, majandus- ja tööpoliitikale ka tulevikku. Edaspidine majanduslik heaolu sõltub praegustest lastest, nende vaimsest ja füüsilisest tervisest. Need kaks on aluseks suutlikkusele täita tulevikus oma kohustusi töökoha ja ühiskonna ees. (Li *et al.*, 2014, lk 55–56)

Vanemate, eriti emade ebatraditsioonilinetöögraafik avaldab olulist mõju lapsele. Vanema tööga kaasnev stress põhjustab laste kahjulikke käitumisharjumusi, mis hilisemas elus ei ole õnnetus ainult perekonnale, vaid tervele ühiskonnale ja sotsiaalsüsteemile. Tänapäevaste laste heaolust, sõltub kui heas tulevikus elavad järgnevad põlvkonnad.

1.4. Tööaja korraldusest Eestis

Eesti Vabariigis reguleerib töösuhteid Töölepinguseadus. Tuginedes sellele ning tööandja ja –võtja omavahelistele kokkulepetele on võimalik töötada erinevate tööaegadega. Kuid Töölepinguseaduse (TLS) § 43 lg 1 järgi loetakse Eestis täistööajaga töötamiseks 40 tundi seitsmepäevase perioodi jooksul, kusjuures TLS § 43 lg 2 järgi eeldatakse, et tööpäeva pikkus on kaheksa tundi päevas. (Töölepingu seadus, 2009).

Erinevate riigi toimimiseks vajalike asutuste (nt päästeamet, haiglad, politsei jms), aga ka teenindusasutuste töös hoidmiseks on võimalik TLS § 43 lg 3 järgi töötada summeeritud tööajaga ehk täistöö tunnid on kokkuleppel töötajaga jagatud seitsmepäevase ajaperioodi vahel ära (Töölepingu seadus, 2009). Levinumad on 10-, 12- ja 24-tunnised tööpäevad, aga ka lühemate töötundidega, kuid tööaeg võib varieeruda varahommikust hilisõhtuni.

Eestis ei lubata teha tööd järjest rohkem kui 13 tundi, ent on olemas tegevusalasid, mida katkestada ei saa (nt transport, teatud tööstusharud jms) ning seega on TLS § 51 järgi erandjuhtudel lubatud 24-tunnine vahetus, kui on tagatud töötaja ohutus. (Töölepingu seadus, 2009)

Ülalnimetatud tööajad on Eestis üldlevinud, kuid järjest enam tööandjaid mõtlevad töötingimuste paindlikumaks muutmisele. Põhjus – tööjõu puudus. Alates 2018. aastast on registreeritud töötute arv küll ligi kolme ja poole tuhande inimese võrra tõusnud, kuid jäädes siiski madalale tasemele – jaanuaris 2020 oli töötuks registreeritud 36 721 inimest (Eesti Statistika, 2020b).

Paindliku töötamise juures mängib olulist rolli töö tegemise koht ja aeg, vähem tähelepanu pööratakse sellele, kuidas tööd tehakse. Tänapäeval võib paljusid töökohustusi täita kodus või avalikes kohtades ning 8-tunnine töö kontoriruumides ei ole enam nõutav. (Chung, 2018, lk 7) Selline kaugtöö võimalus on üles ehitatud usaldusele ning seda võimalust töötamiseks kasutavad enamasti avaliku halduse, transpordi ja hariduse töötajad (Eesti Ametiühingute..., 2017). Ajapaindlik korraldus annab töötajale võimaluse valida oma töötundide arv päevas, enam ei ole oluline tööpäeva alguse ja lõpu kellaeg. Selline töökorraldus võimaldab töötajal oma töö ja eraelu ühildada stressivabamalt. Paindlikke töötaja vorme on lisaks kahele eelmainitule veel mitmeid (nt tähtajalised tööd, töökohtade jagamine jms), kuid need kaks on levinumad paindliku tööajaga töötamise vormid. (Chung, 2018, lk 7)

Paindliku töötaja kasv on Eestis olnud Euroopa Liidu kiireim, kusjuures 30% töötajatest on ligipääs paindlikule töötajale. Aastatel 2009–2013 kasvas 15% nende ettevõtete arv, kes oma töötajatele võimaldasid paindlikku tööaega. Töötajatest 35% on ära kasutanud võimalust ise määrata töötaja algus ja lõpp. Samas on tõusnud ka nende arv, kes sooviksid paindlikku tööaega, ent neile ei võimaldata seda. Ajapaindlikku tööd võimaldatakse enamasti kinnisvara- ja finantsvaldkonnas. (Chung, 2018, lk 10–11)

Eesti tööandjad võimaldavad paindlikku tööaega pigem tööalaste eesmärkide saavutamiseks, mitte pere- ja tööelu paremaks ühildamiseks. Seega saavad kasutada paindlikku tööaega pigem ettevõttes olulisema tähtsusega töötajad ning juhtivtöötajad. Paremal positsioonil on kõrgharidusega töötajad, kes teevad poolteist korda enam

ajapaindlikku ja kaks korda rohkem kaugtööd kui keskharidusega töötajad. Sooliselt jagunedes teevad mehed ja naised võrdselt ajapaindlikku tööd, ent kaugtööd teevad mehed rohkem. (Chung, 2018, lk 26–27)

Osalise tööaja võimaldamisega naistele on Eesti ettevõtted vastutulelikumad. Kui asutuse töökorraldus ja personalipoliitika võimaldavad, on asutused sellist võimalust valmis pakkuma. 2015. aasta tööelu uuringus vastasid 15% alaealisi lapsi kasvatavad naised, et töötavad osalise tööajaga. Alla 3-aastaste laste emadest töötas osalise tööajaga kolmandik. Seega on emad valmis tööturule naasema osaajaga nii väikeste laste kõrvalt, kui tööandja pakutavad tööülesanded seda võimaldavad. (Kolbakov, 2017, lk 17)

Seega võib öelda, et lapsi kasvatavate emade võimalused tööturul paindlikumat tööd täistööajana saada on siiski piiratud sõltudes ema töökoha vastutulelikkusest ning ema ametikohast. Võimalust töötada nii, et lapse kasvatamine seatakse prioriteediks, ei ole Eestis tööandjate poolt pakutavate võimaluste järgi väga hinnatud tegevuseks.

2. PÄRNU LINNA LAPSEVANEMATE EBATRADITSIOONILISE TÖÖAJA UURING

2.1. Ülevaade Pärnu linnast ning Pärnu linna noorte käitumismustritest

2017. aasta haldusreformi tulemusena ühinesid Pärnu linnaga Audru, Tõstamaa ja Paikuse ning koos moodustati Eesti üks suurima territooriumiga omavalitsusüksus. Pärnu linna koosseisu kuulub alates 1. novembrist 2017 üks linn, kaks alevikku, kaks alevit ja 49 küla. (Pärnu linna arengukava ..., 2018, lk 5) Statistikaameti andmete järgi elas 2019. aasta 1. jaanuari seisuga Pärnu linnas 50 643 inimest (Eesti Statistika, 2020c).

Pärnu linn on teeninduslinn. Statistikaameti 2016. aasta andmete järgi tõusis teenindussektori (jae- ja hulgikaubandus, veondus ja laondus, toitlustus ja majutus, haridus, tervishoid ja sotsiaaltoetused jms) osatähtsus üle Eesti, sealhulgas Pärnus (Müürsepp, 2017). 2018. aasta alguse seisuga töötas loetletud valdkondades ligi pool Pärnu linna elanikest. (Pärnu Linnavalitsus, 2018, lk 6)

Lõputöö teoreetilisest osast tulid välja võimalikud lapse käitumismustrid, kui tema vanem töötab ebatraditsioonilise tööajaga. Tööst tulenev stress, pikad tööpäevad ning vähesed võimalused perega kvaliteetaega koos veeta, võivad väljenduda lapse kahjulike harjumuste väljakujunemises, ebasoovitava seltskonnaga suhtlemises vms. (Li *et al.*, 2014, lk 57)

Käesoleva lõputöö teooriast on selgelt näha, et lastel võivad tekkida probleeme, siis töö autor uurib, kui palju on Pärnu linnas üldiselt laste ning noorte probleemset käitumist. Töö autor kirjeldab järgnevalt Pärnu noorte terviseprofiili, tuues välja noorte narko- ja alkoholitarbimise, kehalise aktiivsuse ja kehakaalu tõusu näitajad. 2015. aastal viidi Pärnu õpilaste seas läbi küsitlus, kus lastel paluti anda hinnang oma tervisele, kehalisele

aktiivsusele ja toitumisele. Tulemustest selgus, et kuigi noored hindasid oma tervist heaks, on siiski kõige suuremad murekohad kehaline aktiivsus ning õige toitumine. Mida vanemaks laps saab, seda vähem ta liigub. Kuigi kõige aktiivsemaks hindasid ennast 14–15 aastased poisid, siis nt 12. klassi poistest 16% ei tegele nüüd vastamise perioodil kehaliste tegevustega nädalas mitte ühtegi päeva. Samuti tuli küsitlusest välja, et peredes, kus õpilase arvates oli majanduslik kindlustatus kõrgem, tegelesid ka lapsed aktiivsemalt kehalise liikumisega. Peamiseks põhjuseks, miks ei saa olla kehaliselt aktiivne, tõid lapsed välja raha puudumise erinevate treeningute eest tasumiseks. (Pärnu Linnavalitsus, 2017, lk 29)

Jätkuvat kasvutrendi näitab noorte pärnakate kehakaal. Koolide tervishoiutöötajad kontrollisid 2015/16 õppeaastal 1127 last, nendest 14,6% olid ülekaalulised ning 2,6% alakaalulised. Kehakaalu tõus on probleemiks pigem kooliõpilaste seas, kuna Pärnu koolieelsetes asutustes valmistatakse teadlikult tervislikku toitu, mida lastel on võimalik saada kolm korda päevas. Koolilastel on küll võimalus saada tasuta hommikuputru ja lõunasööki, kuid puudub ülevaade, kui paljud seda võimalust kasutavad. (Pärnu Linnavalitsus, 2017, lk 29) Seega on koolilaste tervislik toitumine murekoht.

2015/2016 aasta kooliõpilaste küsitlus näitas, et põhikooli lõpuklassides on proovitud kanepit, keskmine esmane proovimine on toimunud 16-aasta vanuselt. Gümnaasistidest ei ole küsitluse andmetele tuginedes ligi 80% kanepit isegi proovinud, samas lõpuklassis on võrreldes gümnaasiumi esimeste klassidega tarvitamine tõusnud – ligi viiendik vastanutest. Rohkem tarvitavad poisid ja tüdrukud on pigem proovijad või tarvitavad harva. Muid narkootilisi aineid tarvitasid 13% gümnaasistidest, mainides kõige enam ecstasyt, amfetamiini ja LSD. Mõnuaineid saadi konkreetsetelt inimestelt ning kasutati sõpruskonnaga. (Pärnu Linnavalitsus, 2017, lk 30)

Pärnu koolilaste seas läbi viidud uuring aastal 2015/16 näitas jätkuvat alkoholi tarbimise populaarsust. Alkoholi oli tarbinud vaatamata oma noorele eale üle 60% küsitletud noortest ning seda nii poiste kui tüdrukute arvestuses. 2011. aastal korraldati samalaadne uuring, siis tol hetkel tarvitasid poisid alkoholi enam kui tüdrukud. 2015/16 aastaks aga olid tüdrukud alkoholi tarbimises poistest ette jõudnud. Positiivse poole pealt saab märkida, et küsitlemise perioodil ei olnud alkoholi tarbinud ühe kuu jooksul 65% vastajatest. juurde. Samas – ka selles arvestuses on tüdrukud poistest ees. Kõige enam oli

alkoholi tarvitanud viimase 30 päeva jooksul gümnaasiumi lõpuklassi õpilased, kuid selle näitajaga olid esindatud ka juba viiendad klassid – neli % viienda klassi õpilastest oli viimase kuu aja jooksul alkoholi joonud. (Õun *et al.*, 2016)

Kui alkoholi tarbimine näitab tõusutrendi, siis suitsetamine antud uuringu järgi õpilaste vanuse kasvades nii populaarne ei ole. Vastajate antud andmete põhjal proovitakse esimest sigaretti 11-aastaselt, kusjuures poisid on agaramad proovijad. Tüdrukud teevad oma esimese sigareti umbes 12–13 aastasel. Kõige rohkem igapäeva suitsetajaid on lõpuklassides, kusjuures ka suitsetajate hulgas on suuremad tarvitajad tüdrukud. (Õun *et al.*, 2016)

Seega näitavad Pärnu noorte kahjulikud käitumisharjumused pigem tõusvat joont. Noored küll suitsetavad aastate lõikes vähem, kuid vähem on ka kehalist aktiivsust ning narkootikumide ja alkoholi tarbimine kasvab. Murekohaks on tütarlaste mõnuainete tarbimise kasv, sest enamikes näitajates ületasid tüdrukud poiste tarbimisharjumusi.

2.2. Uurimismetoodika, valim ja uurimistulemuste analüüsimeetodi kirjeldus

Töö autor viis läbi kaks uuringut. Esiteks Pärnu linna lapsevanematega, kelle tööaeg on ebatraditsiooniline ning uuris, kas ja kuidas on vanema tööaeg lapse käitumist ning omavahelist suhtlust mõjutanud. Teine uuring viidi läbi ettevõtetes, kus valdavaks tööajaks töötajatel on ebatraditsiooniline tööaeg. Käesolevas alapeatükis kirjeldab autor ka uurimismetoodikat, valimit ning analüüsimeetodit.

Töö autor valis uuringu läbi viimiseks kvalitatiivse uurimismeetodi. Kvalitatiivse uurimuse püüdluseks on jõuda võimalikult lähedale uuritava teema tuumani ning seepärast on töö autor valinud uurimismeetodiks juhtumiuuringu. See meetod aitab sügavuti tegeleda ühe intervjueeritava ning tema nägemusega antud töö probleemistikast. (Õunapuu, 2014, lk 59)

Antud meetodika annab võimaluse vastata küsimustele läbi küsitletava oma kogemuste, arusaamade ja käsitletava teema lahtimõtestamise oskuste kaudu (Hammarberg,

Kirkman, & de Lacey, 2016, lk 499). Järgnevalt määras autor ära üldkogumi, milleks sai indiviidide kogum. Kogumisse kuulusid Pärnu linna elanikud, kes on lähiajal töötanud või töötavad ebatraditsioonilise tööajaga. Valimisse valiti intervjueeritavad eesmärgipäraselt konkreetse näitaja alusel ning selleks oli lapsevanem, kellel on vähemalt üks LasteKS § 3 lg 2 järgi alaealine laps. Eesmärgipäraselt võeti valimisse kättesaadavuse alusel. (Õunapuu, 2014, lk 151) Töö autor valis töötajad, kes olid koostöö valmis ning uurijale kättesaadavad tutvusringkondade kaudu.

Kvalitatiivsest uurimismeetodist lähtuvalt oli valim väike – seitse vastajat. Intervjueeritavate taustaandmed on alljärgnevad:

- Vastaja 1: mees, 40-aastane, neli last – kaks poega ning kaks tütar (vanuses 1–5 aastat). Töötab vanglaametnikuna, 24-tunnine vahetus;
- Vastaja 2: mees, 47-aastane, kolm last – kaks poega ning üks tütar (vanuses 10–17 aastat). Töötab bussijuhina, graafikuga töö (nii hommikul vara kui hilisõhtuni);
- Vastaja 3: mees, 26-aastane, neli last – kaks poega ning kaks tütar (vanuses 1–8 aastat). Töötab päästeametnikuna, 24-tunnine vahetus;
- Vastaja 4: naine, 33-aastane, kaks last – poeg ja tütar (vanuses 9–11 aastat). Töötab juuksurina. 10-tunnised tööpäevad, ka nädalavahetustel;
- Vastaja 5: naine, 44-aastane, üks laps – poeg (7-aastane). Töötab klienditeenindaja kaupluses, argipäeviti 12-tunnised ja nädalavahetusesti 14-tunnised tööpäevad;
- Vastaja 6: naine, 41-aastane, üks laps – poeg (16-aastane). Töötab abikokana hotellis, tööpäev 12-tunnine;
- Vastaja 7: naine, 43-aastane, kolm last – poeg (19-aastane) ja kaks tütar (vanuses 11–13 aastat). Kuna valimisse olid valitud lapsevanemad, kellel kodus alaealine laps, jäi see vastaja antud lõputöö raames kahe lapsega vanemaks. Töötab haridusvaldkonnas, tööaeg lisaks tavalistele tööaegadele ka nädalavahetusesti ning õhtustel tundidel.

Kõik intervjueeritavad nimetasid oma elukohaks Pärnu linna või Pärnu linna osavalla.

Teine valim, mille töö autor koostas, puudutas tööandjate esindajaid. Kvalitatiivse uurimustöö valimi koostamiseks uuris töö autor üldkogumit, milleks oli indiviidide ehk Pärnu linna ettevõtete esindajate kogumik. Valimi moodustasid üheksa Pärnu ettevõtet transpordi, hotellinduse ning kaubanduse sektorist, kus töötajate tööajaks on

ebatraditsiooniline tööaeg. Ettevõtete valiku kriteeriumiks oli mugavus, kuna piiravaks ressursiks oli nii aeg kui ka Eestis kehtiv eriolukord.

Töö autor tegi vastajatega poolstruktureeritud intervjuud, sest see võimaldab vastajal paremini oma seisukohti väljendada, samas on intervjuu reglementeeritud ehk vestlus jääb antud lõputöö teemasse (Õunapuu, 2014, lk 171). Alates 13. märtsist 2020 hakkas kehtima Eesti Vabariigis eriolukord, mis kuulutati välja seoses COVID-19 riigisisese ning suure tõenäosusega haiguse massidesse levimise tõttu. Sellest tulenevalt kehtestas eriolukorra juht riigis liikumispiirangud. (Eriolukorra väljakuulutamise..., 2020). Seetõttu oli probleemataoline silmast-silma intervjuude läbiviimine.

Sotsiaalmeedia vahendusel suheldes, jõudsid töö autor ja intervjuueeritavad kokkuleppele kahes variandis intervjuude tegemiseks – vastata kas kirjalikult e-posti või suuliselt telefoni teel. Ülejäänud suhtlusmeetodid ei sobinud intervjuu osapooltele erinevatel põhjustel, nt tehnilistel. Telefoni teel vastas üks intervjuueeritav ning temaga tegi töö autor poolstruktureeritud intervjuu. Intervjuu küsimused (Lisa 1) olid vastajale varem e-postile saadetud, kuid vastamise käigus küsis intervjuueerija ka lisaküsimusi, et täpsustada intervjuueeritava seisukohti. Suuline intervjuu kestis umbes 1,5 tundi ning lindistati töö autori poolt diktofoniga. Pärast transkribeeris töö autor intervjuu käsitsi.

Ülejäänud kuule vastajale saatis autor ühesugused küsimused (Lisa 1), milles oli nii valikvastustega kui ka avatud lõpuga küsimusi (Õunapuu, 2014, lk 171), e-postile ning need intervjuud jäid struktureerituks. Ühtegi küsimust juurde ei tulnud ning lisaselgitusi ei antud. Töö autor sai intervjuueeritavatelt nende eposti aadressid sotsiaalmeedia vahendusel, kuna küsimustikku oli mugavam saata ja vastata e-posti teel. Viis vastajat tagastasid oma vastused eposti teel Wordi dokumendina ning üks intervjuueeritav vastas e-kirjas. Intervjuud lapsevanematega toimusid ajavahemikul 27. märts – 25. aprill 2020.

Lapsevanematele mõeldud küsimustiku koostamisel tugines autor lõputöö teoreetilises osas kasutatud teadusartiklitele – seal välja toodud peamistele põhjustele, kuidas vanema tööaeg lapse käitumist mõjutab. Alljärgnevalt on väljatoodud allikad, millele autor tugines intervjuude küsimuste koostamisel ning lahti kirjutatud küsimuse esitamise eesmärgid. Tööandjatele küsimustiku koostamisel sai töö autor mõtteid varasematest

vestlustest ebastandardse tööajaga kokkupuutuvate inimestega ning meedia kajastustest antud teemal.

Küsitlus algas taustaküsimustega, et teha kindlaks vastaja sobivus intervjueeritavaks ehk tegemist pidi olema lapsevanemaga, kes töötab ebastandardse tööajaga. Tavalised taustaküsimused olid vastaja sugu, vanus, elukoht ning laste arv, nende vanus ja sugu (Rönkä *et al.*, 2017, lk 135–136). Küsimus „Partneri tööaeg“ (Rönkä *et al.*, 2017, lk 135–136) oli ankeedis põhjusel, et see võib määrata lapse käitumist. Nii võib ühe vanemaga perede toimetulek majanduslikult, sotsiaalselt kui psüühiliselt olla problemaatilisem kui peredes, kus on mõlemad lapsevanemad. Vanema oskus toime tulla nimetatud valdkondades määrab ka lapse heaolu ning sellest tulenevalt tema käitumise (Sinisaar & Tammpuu, 2009, lk 9).

Küsimused töökoha, tööaja kirjelduse ning selle kohta, kui pikalt intervjueeritav antud töökohal on olnud, oli ankeeti lisatud eesmärgiga saamaks teada sihtgruppi sobivust. Nii eelnevad kui ka järgnevad küsimused – lapse käitumise muutustest ning vastaja suhetest oma lapsega – on töö autori enda koostatud võttes aluseks teoorias kasutatud teadusartiklid. Küsimus „Kui kaua olete antud töökohal töötanud?“ esitati, et saada ülevaade lapse käitumise muudatustest pigem pikema aja kohta. Muutused käitumises on pikaajaline protsess ja kui vanem on töötanud alles mõne kuu, siis põhjapanevaid järeldusi muutuste kohta on raske teha või märgata.

Mittestandardne tööaeg võib põhjustada konflikte pere- ja tööelu vahel ning ebapiisavad võimalused sellest taastuda võib tuua kaasa mitmeid tervist kahjustavaid nähtusi (Camerino, 2010, lk 1107). Tööstress (Haines *et al.*, 2020, lk 2), ärevus, depressioon ja läbipõlemine (Camerino, 2010, lk 1107) – haigused, mis tihti esinevad just mittestandardse tööajaga töötavatel inimestel. Sellest tulenevalt küsiti intervjueeritavate käest, kas nad tunnevad väsimust ja tervise halvenemist seoses oma tööajaga oma tööaja tõttu? Samuti soovis töö autor teada, kas neil on plaanis ette võtta mingisuguseid muudatusi seoses oma tööga.

Tööandjate esindajate seas läbi viidud uuringus kasutas autor kvalitatiivset uurimismeetodit ning valitud andmekogumismeetodiks oli intervjuu. Intervjuu läbi viimiseks koostas töö autor küsitluslehed. Kuna eesmärgiks oli saada tööandjate

seisukohti ning hinnanguid, siis intervjuu annabki võimaluse avaldada arvamust ning saada kirjeldusi konkreetse teema kohta. (Õunapuu, 2014, lk 159)

Töö autor koostas küsimustiku tööandjatele (Lisa 2), mis koosnes kaheksast küsimusest. Küsimusi oli kahte tüüpi – nii suletud kui avatud vastustega. Suletud küsimustega kogus töö autor taustaandmeid („Teie ettevõtte peamine tegevusala“, „Milline on Teie ettevõttes tööaeg?“ , „Palun kirjeldage oma töötajaid.“). „Jah/ei“ vastust ootas autor küsimustele „Kas Teie töötajatelt on tulnud negatiivset tagasisidet tööaja kohta?“, „Kas olete täheldanud/seostanud/töötaja poolt saanud informatsiooni, et töötajate haigestumised on seotud tööajaga?“, „Töölt lahkunud töötajad – kas keegi on toonud põhjuseks tööaja?“ ja „Kas Teie ettevõtte näeb probleemi nn ebatraditsioonilises tööajas?“.

Küsimused „Kui on tulnud negatiivset tagasisidet tööaja kohta, siis kuidas olete lahendanud olukorra?“ ja „Kas Teie ettevõtte näeb probleemi nn ebatraditsioonilises tööajas? Kui jah – millist lahendust Teie ettevõtte näeks?“ on avatud vastustega küsimused, mille puhul said ettevõtted olukorda kirjeldada või oma arvamust avaldada. Küsimused saadeti ettevõtete personalijuhtide eposti aadressile 06. aprillil 2020 ja viimane vastus laekus 13. aprillil 2020. E-posti aadressid sai töö autor ettevõtete kodulehtedelt.

Autor lähtus andmete analüüsimisel tunnuste esinemissagedusest, kus intervjuueeritavate sarnase tähendusega vastustest grupeeriti analüüsiühikute kategooriad. Andmete kogumine ning analüüs toimus paralleelselt. (Õunapuu, 2014, lk 182–183) Töö autor analüüsis suurema esinemissagedusega kategooriaid, mille tulemusi kirjeldatakse alljärgnevas alapeatükis.

2.3. Uurimistulemused

Alljärgnevalt annab töö autor ülevaate tulemustest, mis saadud lapsevanemate ning tööandjatega tehtud intervjuudest. Tagamaks vastajate anonüümsus, on kõik lapsevanematest intervjuueeritavad nummerdatud vahemikus 1–7 ning tööandjate esindajad on märgitud numbrita 8–10.

Esmalt teeb töö autor kokkuvõtte uurimistulemustest, mis saadi intervjuudest lapsevanematega. Esimeseks küsimuseks tahtis töö autor teada intervjuueeritava tööaega, et teha kindlaks vastaja sobivus valimisse. Kõik vastajad käisid tööl ebastandardse tööajaga, see tähendab, et töötasid ka nädalavahetustel ning pühadel v.a iluteenindaja, hilisõhtutel või varahommikul. Tööaeg ulatus minimaalselt 10 tunnist maksimaalselt 24 tunnini. Kaks korrakaitse sektoris töötavat vastajat tegid ööpäevase vahetuse, teised vastajad märkisid oma tööajaks:

- 10.00–20.00,
- 10.00–22.00 (argipäeviti) ning 08.00–22.00 (nädalavahetustel),
- Tööaeg algas kas varahommikuti 04.00 või siis lõppes hilisõhtuti 00.30, olenevalt graafikust,
- 08.00–19.00 ning töötamine nädalavahetuseti. Lisaks märkis vastaja, et peab tihti töötama ka kodus, mille tõttu võivad tööpäevad pikeneda hilisõhtuni.

Vastajatelt uuriti ka nende elukaaslaste tööaegade kohta. Kolm vastajat on üksikvanemad ning ühel on elukaaslane lapsehoolduspuhkusel. Ülejäänutel töötavad elukaaslased kas graafikujärgselt või samuti ebastandardse tööajaga. Kõik üksinda lapsi kasvatavad vanemad on emad. Isade osaluse kohta lapse kasvatamisel mainiti vähe. V4 tõi esile pinget, mis lahus elav isa esile kutsus, süüdistades ema laste halvast kasvatamisest, mis väljendub isa arvates laste halvades hinnetes.

Järgmiseks küsiti, kui kaua antud töökohal vastaja on töötanud. Keksmiseks töötatud ajaks tuli 5,03 aastat ehk kõige kauem oli töötatud 19 ning kõige vähem üks aasta. Sellele küsimusele antud vastustest järeldub, et lapsevanemad pigem hoiavad oma töökohti ega kiirusta vahetamisega. Põhjused võivad olla nii Pärnus olevate töökohtade valiku vähesus parema tööaja mõistes, samas kaks vastajat tõi töökoha vahetuse just tööaja pärast välja. Üks vastaja märkis, et „... kuigi ma lähen hommikuti varem tööle, võrreldes ..., siis on mul praegu ikkagi õhtuti rohkem vaba aega.“ (V7)

Järgnevalt paluti intervjuueeritaval võrrelda lapse käitumist enne ja pärast antud töökohale tööle asumist. Kõik vastajad märkasid muutusi lapse juures. Kõige rohkem jäi intervjuudest silma lapse tähelepanuvajaduse suurenemine, laps nõudis vanemalt enam tähelepanu – eelkõige väljendus see soovist midagi koos vanemaga teha ning sellist soovi

nõuti pidevalt ja järjest rohkem. Kaks vastajat märkisid, et tekkisid probleemid koolis. Vastaja 4 kirjutas, et „lapsed ei taha raamatuid lugeda (kohustuslikku kirjandust), sest lihtsam on istuda arvutis, kui pole ema, kes käsib ja eeskujuks ka pole, sest ega ema ka raamatuid ei loe kodus, ...“ (V7). Vastaja 6 mainis, et algklassiealine laps keeldus kooli minemast, tekkisid probleemid õppimisega. Probleemi kooliga tõi välja ka kolmas lapsevanem, kes märkis, et laste hinded hakkasid võrreldes eelmiste aastatega langema. Tihti saadi märkusi tegemata tööde ja ka kooliasjade maha unustamisega. Kaks lapsevanemat märkasid ka, et arvuti kasutamine suurenes märkimisväärselt. Lapsevanem kirjutas, et „nii kui ma tööle lähen, kurdavad suuremad, et väiksem istub tunde arvutis...“ (V5). Toodi välja ka probleem laste sõnakuulmatusega. See väljendus selles, et vanema pikkade tööpäevade ajaks antud kodused tööd jäeti tegemata. Reeglid ja kokkulepped ei kehtinud, eriti hakkas selline käitumine silma poiste puhul. Samas tõi V4 just positiivse näitena välja oma laste iseseisvumise ja suurema abi kodutöodes. Ilmselt on siin oluline roll ka laste vanustel, mis suurenedes annab võime rohkem oma vanemat mõista. Kodutööde tegemise käsku eirasid just algkooli lapsed. V2 märkis probleeme lapse lasteaeda minemisel ning laps hakkas püksi pissima, kuid „kuigi ma näen, et laps nutab, kui ma tööle lähen ja on hakanud püksi pissima, ma arvan, et see on siiski sellepärast, et meil vähe pingelisem periood kodus...“. Seost lapse probleemsel käitumisel ning vanema pikkade tööpäevade vahel vastaja ei näinud.

Oma suhteid lastega hindasid kõik intervjuueeritavad headeks. Lapsevanemad tõid välja, et nad saavad oma lastega usaldusväärselt suhelda ning lapsed üldjuhul pöörduvad oma vanema poole, kui lapsel mure on. V1 mainis, et aega lastega suhtlemiseks jäi pärast tööd küll väheseks, kuid proovis siiski õpetada oma lastele ka kasulikke oskusi, nt remontimine jms. Teine lapsevanem tõi välja, et „pikad tööpäevad...tõlpimus, väsimus ... endalegi ei jää aega ...ja pärast tööpäeva, kui laps on jonnakas tujus, on meil riidud kerged tulema. Samas, pärast arutame ... probleemi lahti, et edaspidi sama asja pärast mitte riidu minna.“ (V3). Ainult üks lapsevanem mainis abi vanavanemate poolt, kelle juurde on aeg-ajalt võimalus lapsi viia.

Kaks lapsevanemat tõid välja laste etteheited lapsevanemale seoses nende tööajaga. Üks lapsevanem mainis oma poja ütlust, et vanemat ei olegi enam kodus näha ning teine vastaja tõi välja laste süüdistused, et „... võõrad lapsed on olulisemad kui nemad.“ (V4)

Järgnev küsimuste plokk puudutas lapsevanema väsimust ning kas ta seostab oma terviseprobleeme tööajaga. Emotsionaalset väsimust tundsid paar korda kuus kõik vastajad. Tööpäevadel piisavalt magamise kohta märkisid vastajad valdavalt enam-vähem. Üks graafiku järgi töötav vastaja ütles, et kui väljakutseid ei ole, saab piisavalt puhata. Teine graafikujärgselt töötav vastaja vastas, et kuigi tööajal on ettenähtud tunnid puhkamiseks, on see töö iseloomu tõttu tema jaoks peaaegu võimatu. Kuna tema töökoht asub kaugemal, siis tööpäeva pikkus koos sinna sõitmise ja kojutulekuga kokku kestavad 27 tundi. Vastaja märkis, et pärast tööpäeva ei saa kohe magama heita, kuna kodus on kisa-kära ning lihtsalt on sunnitud pereelust osa võtma. Üks intervjuueeritav märkis, et väga rasked on hommikused vahetused, siis tunneb ta ennast väga väsinult, kuigi heidab õhtuti varem magama ja tööpäevad iseenesest ei ole väga pikad. Tasakaalustamiseks tööpäevi, tegeleb üks vastaja aktiivselt tervisespordiga.

Intervjuu lõpetuseks sooviti teada, kas vastaja on puudunud töölt terviseprobleemide tõttu ja seostanud seda just oma tööajaga. Kuus vastajat seitsmest ei ole puudunud oma töölt terviseprobleemide tõttu, mida võib seostada tööajaga. Üks vastaja tõi välja, et on puudunud ametlikult külmetushaiguste tõttu, kuid tegelikult põhjuseks on olnud stress. Stressi on põhjendanud nii töö iseloom kui tööaeg. Kuigi töö on valitud vabatahtlikult, on see teiselt poolt olnud ka sunnitud valik, kuna elatakse maakohas, kus suurt valikut töökohtade osas ei ole. Kuna tööpäevad on pikad ja stressirohked, siis pereelu kannatab selle all väga. Pinge allikas on ka töö ohtlikkus. Kuigi peret ei ole otseselt ähvardatud, siis vastaja ise tunneb, et „...on nagu aed kellegi vabadusel ees. Sind vihkavad sajad...“ (V1).

Töökohta vahetuse peale on mõelnud kaks vastajat, kuid ei ole selles suhtes midagi ette võtnud. Peamiseks põhjenduseks on erinevatel põhjustel piiratud valikuvõimalused. Kaks vastajat on oma tööga hetkel siiski rahul ega plaani muutusi. Üks lapsevanem plaanib töökoormuse vähendamist edaspidi ning üks lapsevanem on juba astunud samme muudatuste suhtes – lahkus oma vanast töökohast, luues endale ise väikse ettevõtte ja sellega võimaluse olla oma aja peremees.

Intervjuude toimumise ajal kehtis Eestis eriolukord. Kui vastamise perioodi alguses ei maininud intervjuueeritavatest keegi selle mõju, siis viimane vastaja tõi välja, et olukord lastega on muutunud paremuse poole just eriolukorra ajal. Lapsed ei saa omapead väljas

hulkuda ning püsivad kodus. Samuti on puhkamisega asjad paremini, kuna ei pea vara ärkama. Põhjused miks teised vanemad ei märkinud eriolukorra mõju, võis olla ka selles, et enamus olid nn eesliinitöötajad ning käisid tööl.

Järgnevalt on kokkuvõtte intervjuudest tööandjate esindajatega. Töö autor saatis küsimustikud üheksale ettevõttele. Vastused tulid tagasi kolmelt tööandjate esindajalt, kusjuures kaks vastasid erinevatel põhjustel keeldumisega. „ ... vastu aga kuna soove oma lõputöid meie ettevõtte näitel teha tuleb väga suurel hulgal, siis oleme võimaldanud koolitöid teha vaid oma enda töötajatel.“ (V10) Ühe asutuse personalijuht tõi põhjenduseks kehtiva eriolukorra, mille tõttu ei tööta ükski nende asutuse töötaja ning seega ei ole võimalik intervjuule vastata.

Tööandjate esindajatest vastas kaubandusega tegelev ettevõtte, kelle kauplus asub Pärnus. Alustuseks küsiti ettevõttelt tööaegade kohta. Ettevõttes töötab 53 töötajat, kellel on sõltuvalt tööst erinevad tööajad. Graafikujärgselt töötavate inimeste vahetused on kuus kuni 12 tundi pikad, pikemad vahetused on keelatud. Töötajate iseloomustusena tõi vastaja välja selle, et ettevõtte töötajatest veerand on lapsevanemad, kõik nad on naisterahvad ning vanus jääb vahemikku 25–49 eluaastat.

Vastaja esindab toidukaubanduse valdkonnas tegutsevat ettevõtet ja küsimusele, kas on tulnud negatiivset tagasisidet tööaja kohta, nentis, et tööle tulija peab sellega arvestama, et on pikad tööpäevad, mis lõppevad hilja õhtul. Seega negatiivset tagasisidet töötajate poolt ei ole. Küll on aga tööle kandideerijaid soovinud tööd teha kellaegadel 8.00–16.30, kuna kasvatavad väikeseid lapsi. Paraku on toidukaupluses sellise ajaga tööd pakkuda väga limiteeritud koguses. Näiteks on tehtud kokkulepped, et töötaja saab kuni lapse 2. klassi lõpetamiseni töötada 16.30-ni, edaspidi peab aga töötama ka õhtustel aegadel. Selline töökorraldus on vajalik just kassatsoonis ja oleks ebaaus teiste töötajate suhtes, kes peavad kauem töötama.

Küsimusele, kuidas on lahendatud olukord negatiivse tagasiside kohta, vastas intervjuueeritav, et läbirääkimiste teel. Kui töö, kliendid ja kolleegid ei kannata, on võimalik ka tööpäeva lühendada. Kui aga selline võimalus puudub, tuleb töötajal tööloiku vahetada ja asuda tööle ettevõtte teises osakonnas.

Järgnevalt soovis töö autor teada, kas töandja on täheldanud või seostanud töötaja puudumisi tööajaga. Vastaja mainis, et:

„on olnud mõned üksikud olukorrad, kus olen kahtlustanud koju jäämise põhjuseks näiteks soov saada vaba nädalavahetus. Näiteks peab töötaja graafikujärgselt tööl olema laupäeva ja pühapäeval aga isiklikel põhjustel tahaks kodus olla. Eks põhjused võivad ka erinevad olla – soov mehega aega veeta, soov lastega aega veeta, või soov reedel kõva peo maha pidada“ (V9).

Antud ettevõtte on pakkunud ka lahendusi, et vältida sellise probleemi laialdasemat levikut. Iga kuu lõpus saab töötaja teada anda järgmise kuu vabade päevade soovid ning töögraafiku koostamisel jälgitakse, et iga kuu on kaks nädalavahetust töötajal vabad.

Järgmiseks taheti teada, kas keegi on töölt lahkunud tuues põhjuseks töötaja pikkuse. Vastaja ütles, et „jah, on toodud küll põhjuseks, aga mitte sellepärast, et tööaeg on hakanud vastu, vaid sellepärast, et on pakutud uut tööd paremate tööaegadega“ (V9). Kuid sellisel põhjusel lahkumisi on olnud harva ja kergekäeliselt töölt ära ei minda.

Lõpetuseks soovis töö autor teada, kas ettevõtte näeb probleemi nn ebatraditsioonilises töötajas. V9: „Ebatraditsiooniline tööaeg ongi kaubandus. Siin ei ole võimalik tööaegade üle kurta. ... Ning keegi peab selle töö ära tegema, et klient saaks poest osta seda, mida ta vajab.“

Kokkuvõtvalt võib öelda, et uuringust Pärnu linna lapsevanematega selgus, et erinevalt teoorias välja toodud suurim põhjus – laste kehakaal - , Pärnu lapsevanematele muret üldse ei tee. Kõige enam mõjutas lapsevanema ebatraditsiooniline tööaeg lapse käitumist koolis ja õppimist. Paar vanemat mainisid tööga seotud stressi, kuid üldiselt vanemaid tööstress ei vaeva ning ilmselt ka seetõttu ei plaanita töökohta vahetada. Loomulikult võib põhjus olla ka selles, et Pärnus puudub valikuvõimalus ning enamusele on ebatraditsioonilise tööajaga ning vanemad ei näe põhjust töökohta vahetamiseks. Kuid vaatamata sellele, on kõik vastanud vanemad oma laste tegemistega suures osas kursis ning püüavad vaatamata oma pikkadele tööpäevadele olla toeks oma lastele .

2.4. Arutelu ja ettepanekud

Töö autor, tuginedes lõputöö teooria osale ja uuringute tulemustele, annab soovitusi lapsevanemale ja asutuste juhtidele, kuidas kaitsta lapsi vanemate ebastandardse tööajaga kaasas käivate mõjude eest. Lapse-lapsevanema lähedussuhe on oluline noore inimese kujunemisel. Ebatraditsiooniline tööaeg võtab tihti peale vanemalt aega, energiat ja ressursse, mille võiks tegelikult suunata oma lapsele. Stressirohked tööaja tingimused lõhuvad perede sisekliimat, halvendades suhteid nii laste kui ka (abielu)paaride vahel (Han, 2010, lk 1246). Pikad tööpäevad vähendavad lapsevanema teadmisi lapse asukohast ja jõudu lapsega vabadel päevadel positiivselt kvaliteetaega veeta (*ibid*).

Uuringust ebastandardse tööaja mõjust lapsele selgus, et sellest on puutumata vähesed pered. Enamus töö autori poolt koostatud küsimustikule vastanutest tõi välja mingi negatiivse mõju. Kui lähtuda teoreetilisest osast, siis maailma praktikas olid suurimad probleemid laste rasvumine (Morrissey et al., 2011, lk 67–69) ning mõnuainete tarbimine (Han, Miller, & Waldfogel, 2010, lk 1245–1246), käesoleva töö raames antud vastustest selgus aga, et probleeme oli kõige enam kooliga. Laste hinded langesid, sagesid märkuste saamised ja kõige äärmuslikumaks juhtumiks oli lapse keeldumine kooli minna. Sellest lähtuvalt teeb töö autor ettepaneku tihendada lapsevanematel suhtlemist oma lapse klassi- ja vajadusel aineõpetajatega. Lapsevanem võib teha ettepanekuid, kuidas on klassijuhatajal temaga kõige parem kontakti saada ja milliseid selgitusi õppetöö paremaks kodupoolseks toetamiseks oleks lapsevanemal vaja. Selleks võivad olla täpsemad juhised kooli poolt kasutatavas õppetöös kajastavas keskkonnas või õpetajapoolne kirjalik/suuline kokkuvõtte tihedamini kui korra-kaks arenguestlustel. Õpetajate töökoormuse tõusu vältimiseks oleks võimalikuks lahenduseks abiõpetajate kaasamine ka tavaklassides. Mitmed programmid nagu nt Edumus või Noored Kooli püüavad õpetajate kriisi koolides leevendada, kuid nad peaksid oma eesmärged tutvustama jõulisemalt ning märgatavamalt. See annaks võimaluse leida tööjõudu spetsialistide näol, kes oleksid nõus panustama oma põhitöö kõrvalt mõned tunnid nädalas nt abiõpetajana.

Ebatraditsiooniline tööaeg vähendab lapsevanemate võimet jälgida oma lapse tegevusi tema vabal ajal. Kuigi lapse üksi olemine aitab kaasa lapse iseseisvumisele ja suurendab teataval määral tema hakkamasaamist, siis pikad päevad vanematest eemalolek võib

kaasa tuua võõrandumistunded, riskikäitumise sõpradega või antisotsiaalse käitumise. (Lee, *et al.*, 2010, lk 2078) Käesolevas uuringus üks intervjueeritav märkis lapse vähest huvi sõpradega füüsiliselt kokku saada ning pigem eelistas laps arvutis olla ning arvutis veedetud tunnid kasvasid märkimisväärselt. Sellest tulenevalt teeb töö autor ettepaneku Pärnu Linnavalitsusele teha sporditreeningud lastele kättesaadavamaks. Hetkel on võimalik Pärnus lapsevanematel taotleda huvialaringide kulude katmist poole õppeaasta kaupa, kuid töö autor soovib seda teha ükskord kooliaasta jooksul. On inimesi, kellele ei meeldi tihti dokumente täita, sotsiaalametis käia jms, seega kui vähendada asjaajamist, siis ehk on enamatel lastel võimalus trennis käia. Samas peaks Pärnu Linnavalitsus kaaluma sellise võimaluse laialdasemat reklaamimist, nt erinevates õppeinfo süsteemides. Lisaks teeb töö autor ettepaneku Pärnu linna erinevatele spordiklubidele ning sporditarbeid müüvatele kauplustele teha koostööd ning pakkuda sporditrennis käivatele lastele märkimisväärsed soodustusi treeningriiete ning varustuse soetamisel.

Samas on lapsi, kes ei ole huvitatud sporditrennidest, kuid ka nende kehalisele aktiivsusele on vaja mõelda. Koolides on kehalise kasvatuse tunnid ning paljudes ka liikumisvahetunnid, kuid suurendamiseks kasu antud tundidest, soovib töö autor Eesti Vabariigi Haridus- ja Teadusministeeriumil kaotada eristav hindamine kehalise kasvatuse tundides. Kõik lapsed ei ole kehaliselt ühtemoodi võimekad, kuid see ei tähenda, et laps ei tunneks rõõmu sportimisest. Kui aga on normid, mida tundides täita tuleb ning lapsel kuidagi ei õnnestu neid täita, võib hoopis anda efekti, kus laps hakkab tunde vältima.

Kõige teravamaks probleemiks aga oli lapsevanema enda stress, mida põhjustas ebatraditsiooniline tööaeg. Töökeskkond koosneb kahest mõõtimest: tööalastest nõudmistest (töökoormus, ootamatud tööalased kohustused jms) ning kuidas töötaja suudab neid kontrollida ehk töötaja võimekus tööülesannetega hakkama saada. Ebastandardse tööajaga tööde puhul on aja- ja energiapinge osas suuremad (Hwang & Jung, 2020, lk 159) ning seetõttu on tööstress nendel töötajatel kergem tekkima. Töö autori poolt korraldatud uuringus tööandjate seas, tuli välja, et tööajad on paikapandud nii, et toidukauplustes kestab töö hilisõhtuni. Kuna tööandjad ise ei ole näidanud välja tahet muuta neid aegu, siis teeb töö autor ettepanku Eesti Vabariigi Sotsiaalministeeriumile hakata pöörama tähelepanu ebatraditsioonilise töö ajaga kaasnevatest probleemidest töötajate tervisele ja peresuhetele ning lühendada mitte

elutähtsate eluvaldkondadega seotud asutuste tööd. Töö autor ei leia, et see oleks riigi liigne sekkumine erasektori töösse, kuna varasem praktika erasektori töö korraldamisel riigi poolt ei ole toonud negatiivseid tagajärgi, vaid vastupidi. Näitena toob töö autor alkoholi müügi ajalised piirangud, mis Alkoholiseaduse (AS) §40 lg 1 järgi on ajavahemikus 10.00–22.00. Kui kaubandusega seotud teenindusasutused oleksid avatud argipäeviti 10.00–20.00 ning nädalavahetusesti kella 18.00ni, siis ilmselt oleks tööst tingitud stress töötajatel väiksem ning personali tööjõu puudus väheneks, kuna tööaeg oleks lapsevanemate seisukohast vastuvõetavam.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ebatraditsioonilise tööaja mõjud lapse käitumisele ei puuduta ainult konkreetset last ja tema peret, vaid on oluline kogu ühiskonna jaoks. Eesti riik mitte ainult ei pea mõistma probleemi olulisust, vaid tooma selle päevakorda ning asuma otsustavaid samme tegema. Eraomand on puutumatu, kuid kui see on koht, mis põhjustab sotsiaalseid probleeme, on riigi kohus sekkuda võimalikult vara, mitte tegeleda tagajärgede likvideerimisega nagu praegu tehakse.

KOKKUVÕTE

Tänapäeva maailma majandust iseloomustab kaupade ja teenuste kättesaadavus 24 tundi ööpäevas ja seitse päeva nädalas. See on tekitanud olukorra, kus paljud inimesed töötavad varahommikustel, õhtustel ning öistel aegadel ja nädalavahetustel. Suured muutused tööelus jäävad aega pärast Teist maailmasõda. Sammuks ebatraditsioonilise tööaja suunas oli 48-tunnise töönädala kehtestamine. See andis võimaluse tööpäeva pikkuseks määrata enam kui 8-tundi.

Teiseks oluliseks muudatuseks tööelus oli naiste tööturule jäämine. Traditsiooniliselt oli naiste ülesanneteks kodu hoidmine ning laste kasvatamine, kuid sõda oli toonud nad koduseinte vahelt välja ja selle lõppedes jäid enamus naised töötama. See omakorda avaldas mõju pereelule, kus tuli hakata tegema kuidas pere- ja tööelu ühildada.

Maailmapraktika on näidanud, et pered, kus töötavad mõlemad lapsevanemad, eelistavad käia ebatraditsioonilise tööajaga tööl. Selline tööaeg võimaldab mõlemal vanemal käia ühtlasi tööl kui ka korraldada lapsehoidu. Paraku jääb pere- ja tööelu ühildamise keerukus rohkem emade kanda ning isadest on kujunenud asendaja emade äraolekul. Keerulised olukorrad tekitavad aga pingeid, mis ebatraditsioonilise tööajaga töötavatel inimestel on ka töö tõttu keskmisest kergemalt tulema, ja see tähendab ka suuremat mõju lapse käitumisele.

Maailmapraktikas nähakse kõige olulisemaks negatiivseks mõjukuks lapse käitumisele, mis tuleneb lapsevanema tööajast, ülekaalulisus. Uuringutest on selgunud, et lapsea rasvumine on tõusuteel olnud alates sellest ajast kui naised aktiivsemalt tööturul osalema hakkasid. Ülekaalulisus aga ei ole probleemiks mitte ainult sellele lapsele ja tema perele, vaid ühiskonnale laiemalt. Haigused, mis tulenevad ülekaalulisusest, muutuvad krooniliseks (nt diabeet) ning tulevikus sellised noored mitte ainult ei koorma meditsiinisüsteemi, vaid panustavad ka ühiskonda vähem.

Pärnu linnas töötab teenindussektoris ligi pool selle elanikest ning näitab jätkuvalt kasvutrendi. Kuna selles valdkonnas töötavate inimeste tööaeg on enamasti ebatraditsiooniline, siis tegi töö autor Pärnu linna lapsevanemate seas uuringu tööaja mõjudest lapse käitumisele. Intervjueeriti seitset lapsevanemat, kelle peredes kasvas kuni neli last vanuses kuni 17 eluaastat. Kuule intervjueeritava oli kas elukaaslane ebatraditsioonilise tööajaga või kasvas vanem last üksinda. Need vastajad tõid välja ka probleemid. Erinevalt teadusartiklitest välja kujunenud suurimale probleemile kehakaaluga, oli Pärnu linna lapsevanemate mured seotud kooliskäimise ning arvuti kasutamise suurenemisega. Kuigi nutiseadmete kasutamine kasvab laste seas tänapäeval märkimisväärselt, siis ebatraditsioonilise tööajaga lapsevanematel on väiksem võimalus selle kasutamist kontrollida ja juhtida.

Stressi ja tööaja vahelist seost lapsevanemad enamalt jaolt ei seostanud, kuid töökohta on vahetanud üks lapsevanem ning töökoormust soovib teine lapsevanem vähendada. Teised vastajad ei plaaninud töökohta vahetust.

Tööandjate seisukoha saamiseks saatis töö autor küsitluslehed ka transpordi, hotellinduse ning kaubandusega tegelevatesse ettevõtetesse. Võimalust suuliselt intervjueerida ei olnud, kuna alates 13. märtsist 2020 kehtis Eestis eriolukord seoses COVID-19 pandeemiaga. Seetõttu üheksast saadetud küsimustikust sai autor oma vastused ainult ühelt toiduaineid müüvast kauplusest. Kaks ettevõtet saatsid küll vastused, kuid keeldusid vastamast suure töökoormuse ning pandeemiaele viidates.

Tööandjad proovivad tulla mõningal määral vastu lastega töötajatele tööaegade suhtes, kuid kuna Pärnus on toidukauplused lahti kuni kella 22.00ni, siis peavad tööle asujad siiski sellega arvestama. Vastutulekuid ei saa teha kuna personali tuleb kohelda võrdselt ning kliendid teenindatud kaupluse lahtioleku aegadel.

Tuginedes teoreetilise osa allikatele ning Pärnu linna lapsevanematega tehtud intervjuudele, leidis töö autor, et ebatraditsiooniline tööaeg on küsimus, kus peab sekkuma riik. Eestis kuulub teenindussektor valdavalt erakätesse ja suurema kasumi nimel soovitakse asutusi võimalikult pikalt lahti hoida. Kuid riigi kohus on näha ette ning tekkivaid probleeme võimalikult palju ennetada. Riik on näidanud otsustavaid samme nii alkoholi müügiaegade piirangutel kui ka kevadel 2020 kehtinud eriolukorra ajal. Alkoholi

kättesaadavuse vähenemine või kaupluste sulgemine paar tundi varem ei ole mõjutanud oluliselt kellegi elukvaliteeti, kuid nende piirangute sisse seadmine võiks aidata paljude perede elukvaliteedi tõusule.

VIIDATUD ALLIKAD

- Blagoev, B. & Schreyögg, G. (2019). Why Do Extreme Work Hours Persist? Temporal Uncoupling as a New Way of Seeing. *Academy of Management Journal*, 62(6), 1818–1847. <https://doi.org/10.5465/amj.2017.1481>
- Camerino, D., Sandri, M., Sartori, S., Conway, P.M., Campanini, P., & Costa, G. (2010). Shiftwork, work-family conflict among Italian nurses, and prevention efficacy. *Chronobiology international*, 27(5), 1108–1110. <https://doi.org/10.3109/07420528.2010.490072>
- Carver, H. (2018). The experiences of carers in using shared activities to communicate with looked-after young people about alcohol, tobacco, and drug use. *Child & Family Social Work*, 24(1), 131. Doi: 10.1111/cfs.12590
- Cho, Y. (2018). The effects of nonstandard work schedules on workers' health: A mediating role of work-to-family conflict. *International Journal of Social Welfare*, 27(1), 74–87. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12269>
- Chung, H. (2018). *Future of work and flexible working in Estonia*. Retrieved from <https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2017/09/Employee-friendly-flexibility.pdf>
- Demus, E. (2016). *Eesti meeste töö- ja pereelu ühitamist mõjutavad tegurid tulenevalt perekonnast, tööst ning isiklikest aspektidest*. (Bakalaureusetöö). Tartu Ülikool, Tartu.
- Dockery, A. M., Li, J., & Kendall, G. (2016). Sole-parent work schedules and adolescent wellbeing: Evidence from Australia. *Social Science & Medicine*, 168, 167–174.
- Eesti Ametiühingute Keskliit ja Tööandjate Keskliit. (2017). *Kaugtöö kokkulepe*. Loetud aadressil https://www.employers.ee/wp-content/uploads/Kaugtoo_raam-final.pdf
- Eesti Statistika. (2020b). *TT064: Registreeritud töötud piirkonna/haldusüksuse järgi, haldusjaotus seisuga 01.01.2018* [andmebaas]. Loetud aadressil <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=TT064>

- Eesti Statistika. (2020c). Pärnu linn. Valik andmeid. Loetud aadressil <https://www.stat.ee/ppe-51203>
- Eesti Statistika. (2020a). *RV0232U: Vähemalt 15-aastased hariduse, soo ja haldusüksuse või asustuspäikonna liigi järgi, 1. jaanuar, haldusjaotus seisuga 01.01.2018* [andmebaas]. Loetud aadressil <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RV0232U>
- Eriolukorra väljakuulutamise Eesti Vabariigi haldusterritooriumil. (2020). *Riigi Teataja III*, 13.03.2020, 1. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/313032020001?leiaKehtiv>
- Eurostat. (2020). *Employees working shifts as a percentage of the total of employees, by sex and age (%)* [database]. Retrieved from https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_ewpshi&lang=en
- Haines, V. Y. III, Doray-Demers, P., Guerrero, S., & Genin, E. (2020). Nonstandard work schedules, resource shortfalls, and individual/family functioning. *International Journal of Stress Management*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/str0000159>
- Hammarberg, K., Kirkman, M., & de Lacey, S. (2016). Qualitative research methods: when to use them and how to judge them. *Human Reproduction*, *31*(3), 498–501. <https://doi.org/10.1093/humrep/dev334>
- Han, W.-J., Miller, D. P., & Waldfogel, J. (2010). Parental work schedules and adolescent risky behaviors. *Developmental Psychology*, *46*(5), 1245–1267. doi: [10.1037/a0020178](https://doi.org/10.1037/a0020178)
- Hormats, R., & Ratner, A. M. (2011). World War II to 2011: Changes and Challenges in the Global Economy. *Business Economics*, *46*(3), 144–153. <https://doi.org/10.1057/be.2011.18>
- Hwang, W., & Jung, E. (2020). Unpartnered mothers' work-family conflict and parenting stress: the moderating effects of nonstandard work schedules. *Journal of Family and Economic Issues*, *41*, 158–171. <https://doi.org/10.1007/s10834-019-09647-x>
- Kim, J., Park, E.-C., Choi, Y., & Park, S. (2018). Are Mothers' Working Hours Associated with General and Abdominal Obesity in Children and Adolescents? The Korean National Health and Nutrition Examination Survey (2008–2012). *Maternal and*

- Child Health Journal*, 22(4), 474–484. <http://dx.doi.org/10.1007/s10995-017-2413-x>
- Kodagoga, T. (2018). Working Long Hours and Its Impact on Family Life: Experiences of Women Professionals and Managers in Sri Lanka. *Indian Journal of Gender Studies*, 25(1), 108–126. <https://doi.org/10.1177%2F0971521517738432>
- Kolbakov, M. (2017). *Töö ja pereelu ühitamine väikeste lastega peredes – emade vaatenurk*. (Lõputöö). Tartu Ülikool, Tartu.
- Krusell, S. (2011). Töö- ja pereelu ühitamine kui naiste ülesanne? K. Põder (toim), *Mehe kodu on maailm, naise maailm on kodu* (lk 59–82). Loetud aadressil https://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=25640
- Lastekaitseeadus. (2014). *Riigi Teataja I*, 06.12.2014, 1; *Riigi Teataja I*, 12.12.2018, 49. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/106122014001?leiaKehtiv>
- Lee, S., Davis, K. D., McHale, S. M., Kelly, E. L., Kossek, E. E., & Crouter, A. C. (2017). When Mothers' Work Matters for Youths' Daily Time Use: Implications of Evening and Weekend Shifts. *Journal of Child & Family Studies*, 26(8), 2077–2089. <http://dx.doi.org/10.1007/s10826-017-0731-7>
- Li, J., Johnson, S. E., Han, W.-J., Andrews, S., Kendall, G., Strazdins, L., & Dockery, A. (2014). Parents' nonstandard work schedules and child well – being: a critical review of the literature. *The Journal of Primary Prevention*, 35(1), 53–73. doi:10.1007/s10935-013-0318-z
- Morrisey, T. W., Dunifon, R. E., & Kalil, A. (2011). Maternal Employment, Work Schedules, and Children's Body Mass Index. *Child Development*, 82(1), 67–79. <https://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01541.x>
- Müürsepp, R. (2017, 14. detsember). Teenindussektori osatähtsus on kasvanud kõigis maakondades. Loetud aadressil <https://www.stat.ee/pressiteade-2017-134?highlight=p%C3%A4rnu%2Cteenindussektor>
- Pärnu linna arengukava aastani 2035 kinnitamine. (2018). *Riigi Teataja IV*, 11.10.2018, 9. Lisa. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/lisa/4111/0201/8009/arengukava.pdf>

- Pärnu Linnavalitsus. (2017). *Pärnu linna tervise profiil*. Loetud aadressil https://parnu.ee/failid/tervis/terviseprofiil2017/P2rnu_linna_terviseprofiil2017_v.eeb.pdf
- Pärnu Linnavalitsus. (2018). *Pärnu arvudes 2017*. Loetud aadressil http://parnu.ee/failid/trykised/P2rnu_arvudes2017.pdf
- Roman, J. G., & Cortina, C. (2016). Family time of couples with children: shortening gender differences in parenting? *Review of Economics of the Household*, 14(4), 921–940. <https://dx.doi.org/10.1007/s11150-015-9315-8>
- Rönkä, A., Malinen, K., Metsäpelto, R.-L., Laakso, M.-L., Sevon, E., & Verhoef-van Dorp, M. (2017). Parental working time patterns and children's socioemotional wellbeing: Comparing working parents in Finland, the United Kingdom, and the Netherlands. *Children and Youth Services Review*, 76(1), 133–141. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2017.02.036>
- Rygaard, N. P. (2016). *Kiindumushäirega laps. Praktilise teraapia käsiraamat*. Tallinn: MTÜ Igale Lapsele Pere.
- Sinisaar, H., & Tammpuu, P. (2009). Ühe vanemaga pered: probleemid, vajadused ja poliitikameetmed. *Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 4. Loetud aadressil https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/yhevan.emagapered_trykki.pdf
- Smith, R. (2013). Workers With Nonstandard Hours Face Child Care, Transit Obstacles. *HR Focus*, 90(10), 12–13.
- Tammur, A. (2019, 3. juuni). Kolmandaid lapsi sünnib järjest rohkem. Loetud aadressil <https://blog.stat.ee/tag/paljulapselised-pered/>
- Töölepingu seadus. (2009). *Riigi Teataja I*, 5, 35; *Riigi Teataja I*, 19.03.2019, 94. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014146?leiaKehtiv>
- Weinshenker, M. (2016). Nonstandard parental employment schedules and father involvement. *Community, Work & Family*, 19(4), 396–413. <https://doi.org/10.1080/13668803.2015.1074544>
- Wills, J. B., & Brauer J. R. (2012). Have children adapted to their mothers working, or was adaptation unnecessary? Cohort effects and the relationship between maternal

employment and child well-being. *Social Science Research*, 41(2), 425–443.
<https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2011.10.004>

Õun, K., Mägi, M., & Übner, M. (2016). *Pärnu koolilaste eluviisi uuring 2015/2016 õppeaastal*. Pärnu: Tartu Ülikool. Pärnu Kolledž. Uurimiskeskus. Loetud aadressil

http://pol.parnumaa.ee/content/editor/files/P%C3%A4rnu%20linna%20%C3%B5pilaste%20eluviiuuring_2016.pdf

Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf

Lisa 1. Intervjuu küsimused lapsevanemale

Tere.

Õpin Tartu Ülikooli Pärnu Kolledžis sotsiaaltöö ja rehabilitatsiooni korralduse erialal. Seoses oma lõputööga on mul Teile palve vastata alljärgnevatele küsimustele seoses lapsevanema ebatraditsioonilise tööaja mõjuga lapse käitumisele. Ebatraditsiooniline tööaeg tähendab töötamist nt nädalavahetustel, üle 8-tunniseid tööpäevi, öiseid vahetusi vms.

Küsitlus viiakse läbi intervjuu vormis ning saadud tulemusi kasutatakse vaid lõputöö tegemiseks. Töö autor tagab intervjuueeritava isiku anonüümsuse ning kirjeldab intervjuu käigus antud vastuseid oma töös isikut mitte äratuntaval moel.

Lugupidamisega

Kristi Tiits

Üldandmed:

1. Vanus:
2. Elukoht:
3. Laste arv, vanus ja sugu:
4. Vastaja tööaeg:
5. Partneri tööaeg:
 - a) Ei ole elukaaslast
 - b) Elukaaslane töötu
 - c) Ettevõtja
 - d) Traditsioonilise tööajaga
 - e) Ebatraditsioonilise tööajaga

6. Mis tööd Te teete?
7. Kirjeldage oma tööaega.
8. Kui kaua olete antud töökohal töötanud?
9. Kui võrdlete oma lapse käitumist enne ja pärast antud töökohale asumist – kas on mingeid muutusi lapse käitumises märgata?
10. Milliseid?
11. Millised on Teie suhted lapsega?

Palun hinnake oma emotsionaalset väsimust (Camerino *et al.*, 2010, lk 1108 – 1110)

12. Kui tihti te tunnete ennast väsinuna:
 - a) Mitte kunagi/peaaegu mitte kunagi
 - b) Paar korda kuus
 - c) Kuni paar korda nädalas
 - d) 3–5 korda nädalas
 - e) (peaaegu) iga päev
13. Kas te saate tööpäevadel piisavalt magada?
14. Kas te olete puudunud oma praeguselt töölt tervise probleemide tõttu ja olete seda tervise probleemi seostanud oma tööajaga?
15. Kas kavatsete ette võtta oma tööelus mingeid muudatusi?

Lisa 2. Intervjuu küsimused tööandja esindajale

Lugupeetud ettevõtte esindaja!

Olen Tartu Ülikooli Pärnu kolledži üliõpilane Kristi Tiits ning oma lõputöö „Lapsevanema ebatraditsioonilise tööaja mõju lapse käitumisele Pärnu linna näitel“ raames olen läbi viimas uuringut Pärnu linna ettevõtete hulgas. Uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas avaldab lapsele mõju, kui lapsevanem töötab väljaspool tavalist tööaega ehk tööaeg ei ole ainult kella 8.00 – 17.00 tööpäeviti, vaid ka hiljem ja nädalavahetustel.

Küsitluse viib üliõpilane läbi kirjalikus vormis. Tulemusi kasutatakse vaid lõputöö tegemiseks ning lõputöö valmides vastused kustutatakse. Töö autor tagab vastaja anonüümsuse ning kirjeldab antud vastuseid oma töös isikut mitte äratuntaval moel.

1. Teie ettevõtte peamine tegevusala?
2. Milline on Teie ettevõttes tööaeg (nt 8-tunnised vahetused, 10-tunnised vahetused, liikuv graafik, öötöö vms)?
3. Palun kirjeldage oma töötajaid (vanus, sugu, kas kasvatavad alla 18-aastaseid lapsi)
4. Kas Teie töötajatelt on tulnud negatiivset tagasisidet tööaja kohta?
5. Kui on tulnud negatiivset tagasisidet tööaja kohta, siis kuidas olete lahendanud olukorra?
6. Kas olete täheldanud/seostanud/töötaja poolt saanud informatsiooni, et töötajate haigestumised on seotud tööajaga?
7. Töölt lahkunud töötajad – kas keegi on toonud põhjuseks tööaja?
8. Kas Teie ettevõtte näeb probleemi nn ebatraditsioonilises tööajas? Kui jah – millist lahendust Teie ettevõtte näeks?

SUMMARY

THE IMPACT OF UNTRADITIONAL WORKING TIME OF THE PARENT ON THE BEHAVIOR OF THE CHILD IN THE EXAMPLE OF THE INHABITANTS OF PÄRNU

Kristi Tiits

Today's world economy is characterized by the availability of goods and services 24 hours a day and seven days a week. This has caused a situation, where many people work in the early mornings, evenings, at night, and during weekends. Major changes in the working life remain in time after the World War II. A step towards untraditional working hours was establishing the 48-hour working week. This provided the possibility to set the working day to more than 8 hours.

An important change in working life was women staying in the labor market. Traditionally, the tasks of women had been householding and raising children, but the war brought them out of their homes and when it was over, most women kept their jobs. This, in turn, had an impact on family life, as family and work had to be balanced.

Experience has shown that when both parents are working, they usually have a job with untraditional working time, which allows parents to work as well as to organize childcare. Unfortunately, due to the complexity of doing both, it has rather become mother's task and fathers are a substitute during mother's absence. However, difficult situations cause tension, which is even more common than average for people with untraditional working time. This also means a bigger impact on the behavior of the child.

The aim of this dissertation is to find the effects of untraditional working time on the behavior of the child in Pärnu and to give suggestions to parents and heads of institutions about how to protect children from those effects.

Research questions:

- What kind of patterns of behavior does parents' untraditional working time cause and what advice should be given to a parent in order to reduce the child's behavioral problems caused by parents' untraditional working time?
- How does an employer assess their opportunities and contribution in supporting parents with untraditional working time?

Based on the research questions, the author of the dissertation put together the following research tasks:

- give an overview of the concept of untraditional working time,
- give an overview of the scientific literature, which describes the behavioral patterns of the children whose parents have an untraditional working time,
- plan and make a research among parents about the impact of untraditional working time on their children,
- plan and make a research among employers about their opportunities and contributions to support parents with untraditional working time,
- analyse the results,
- give suggestions to parents and heads of institutions about how to protect children from the effects of their parents' untraditional working time.

The research of the dissertation is carried out by the author in a qualitative way with the aim of understanding the connection between parents' untraditional working time and their effects on the child. The study relies on the behavioral patterns of the interviewees, and their perceptions of the subject. The research method provides an opportunity to go deeper into the subject and bring out the details that cannot be obtained by a standard questionnaire.

In the world practice, the most significant negative impact of parent's working time on the behavior of a child is the child being overweight. Studies have shown that childhood obesity has been on the rise since women became more active in the labor market.

Obesity, however, is a problem not only for the child and their family, but for the society as well. Diseases due to obesity become chronic (e.g. diabetes) and in the future such young people not only burden the medical system, but also contribute to the society less.

In Pärnu, the service sector employs nearly half of its residents and continues to grow. As the working time of the people working in this area is mostly untraditional, the author of the dissertation did a research among parents in Pärnu on the impact of working time on the behavior of their child. Seven parents were interviewed, with up to four children aged up to 17 years old. Six interviewees either had a partner with untraditional working time or raised their child alone. These respondents also brought out the problems. Unlike the biggest problem with body weight that the science articles say, the concerns of parents in Pärnu were related to school and the increase in computer use. Although the use of smart devices is growing significantly today, parents with untraditional working time have a smaller chance of controlling and leading their children's use.

The connection between stress and working time was mostly not linked by parents, but one parent has changed their job and the other parent wants to reduce the workload. Other respondents did not plan to change jobs.

In order to obtain the position of employers, the author of the work also sent the survey to companies involved in transport, hotels and trading. There was no opportunity to interview orally, as from 13 March 2020, Estonia was in a state of emergency due to the COVID-19 pandemic. Therefore, out of nine questionnaires sent by the author, only one store sent its answers. Two other companies sent answers too, but refused to respond because of a high workload and the pandemic.

Employers try to comply with workers with children about working hours, but as food stores in Pärnu are open until 22.00, the employees have to take this into account. The staff must be treated equally and the customers have to be serviced before the stores are closed.

Based on the sources of the theoretical part and interviews with parents in Pärnu, the author found that untraditional working time is an issue, where the state must intervene. In Estonia, the service sector is mainly private, and for greater income, it is desirable to

keep institutions open for as long as possible. However, it is the duty of the state to anticipate and prevent the arising problems as much as possible. The state has shown decisive steps in terms of restrictions on the time of selling alcohol and during the emergency situation in spring 2020.

The decrease of availability of alcohol or the closure of stores a few hours earlier has not had a significant impact on someone's life quality, but making these restrictions could help many people increase the quality of their life.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristi Tiits,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose Lapsevanema ebatraditsioonilise tööaja mõju lapse käitumisele Pärnu linna näitel, mille juhendaja on Kandela Õun,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristi Tiits

19.05.2020